ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 դրուշ։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել հաւի հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով)։

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՈԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
8 կ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր փաթեթը (րուլօ)։
Ունի պահեստներ Ռուսաստանի բոլոր մեծ քաղաքներում։
ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Գօլօվինսկի պր., 21, Արտիստ. Ընկ. շէնքում.
Տելեֆօն № 355.
ԳՆԵՐԸ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՁՐԻ
(Ն.-Չ.) (ա.) 310. 58—56

Նոր-Նախիջեւանի թեմ. դպրոցի Բ., Գ., Դ., Ե. և Զ. դասարանների ռուսաց լեզուի և գրականութեան համար
հրաւիրվում է համալսարանաւարտ
ՈՒՍՈՒՑԻՉ
Դասերի թիւն է 22, դասագինն է 60-ական րուբլի։
Ռոճիկը պիտի ստանայ պաշտօն մտնելու օրից սկսած։ Ցանկացողները խնդրամատոյց պիտի լինեն մինչև հոկտեմբերի 15-ը։
Տեսուչ՝ Ե. Շահազիզ
(Ե. Հ. Կ.) տռ. 1151. 3—2

ՍԽԱԼ ՔԱՅԼ

Չենք կարող չը դատապարտել Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան վարչութեան մի նոր որոշումը, որ ցոյց է տալիս, թէ այդ Ընկերութեան ղեկավարները որքան սխալ են ըմբռնում Հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան միսիան։

Ահա մօտ մի տարի է, ինչ այդ Ընկերութիւնը կեանքի է կոչված։ Եւ սակայն միամեայ գոյութիւնից յետոյ վարչութիւնը, որ ամբողջ այդ ժամանակ գոնէ 10 կոպէկանոց մի գրքոյկ չէր կարողացել հրատարակել, եկաւ մօտերս յայտարարելու, թէ նա չէ ստացել որևէ լուրջ երկասիրութիւն, թարգմանական կամ ինքնուրոյն, յարմար և արժանի տպագրութեան համար։

Դրանով վարչութիւնը միտում էր արդարացնել իր անգործունէութիւնը հայ հասարակութեան և մամուլի առաջ, որ սրտագին ողջունեց Հրատարակչական Ընկերութեան գործունէութեան վերսկսումը։

Որքան էլ մենք սկզբում աւելի ունէինք սկեպտիկօրէն և թերահաւատութեամբ վերաբերվել Ընկերութեան գործունէութեան, տեսնելով որ հէնց սկզբից նրա նախաձեռնողները աշխատեցին տալ Ընկերութեան, վարչական և խմբագրական անձանց ընտրութեան ժամանակ, նեղ կուսակցական բնաւորութիւն, որքան էլ մենք մեծ հաւատ չէինք տածում նախաձեռնողների գործունէութեան վերաբերմամբ, բայց և այնպէս մենք պարտաւոր էինք սպասել, որպէսզի դատենք գործողներին իրանց ցոյց տուած արդիւնքից։

Մի տարուց յետոյ ղեկավարների մի մասը, ոչինչ չը գործելով, հեռացաւ, և վերակազմվեց վարչութիւնը։

Եւ ահա այդ նորակազմ վարչութիւնը կայացրել է մի որոշում, որ մենք համարում ենք սխալ և նոյնիսկ դատապարտելի։

Վարչութիւնը որոշել է թարգմանել տալ Հոմերոսի «Իլիական» և «Ոդիսական» և Շոթա Ռուսթավելիի «Ընձենաւոր» պօէմները և տալ հայ հասարակութեան։ Ուրեմն՝ վարչութիւնը գտել է, որ ամենից առաջ պէտք է տալ հայ հասարակութեան կլասիքական արտադրութիւնների թարգմանութիւնը։

Կրկնում ենք, այդ տեսակ որոշումը սխալ և դատապարտելի է։

Նախ՝ ամենևին հարկ չը կայ թարգմանել մի երկասիրութիւն, որ մի քանի անգամ արդէն թարգմանված է հայերէն։ Մենք շատ լաւ գիտենք, որ Հոմերոսի այդ հոյակապ երկասիրութիւնները թարգմանված են Մխիթարեան հայրերի ձեռքով ռուսաւոր. նրանք թարգմանված են արձակ բանով և Փիլիպպոս Վարդանեանի ձեռքով. նրանք թարգմանված են և Կ. Պօլսում։

Երկրորդ՝ Հոմերոսի երկերը թարգմանելու համար պէտք է ամենից առաջ շատ հմուտ ծանօթ լինել նախնի յունական լեզուին, գրականութեան և պատմութեան. բացի դրանից՝ պէտք է և բանաստեղծական ձիրք ունենալ, և լինել լայն և հիմնաւոր կրթութեան տէր անձն։ Արդ, մեր հայ բանաստեղծների մէջ քանի՞ հոգի կարելի է գտնել, որ լինեն լայն և բազմակողմանի կրթութեան տէր, ծանօթ յունական լեզուին, գրականութեանը և կլասիքական աշխարհի պատմութեանը։ Եթէ այդպիսիներ համարենք միայն Յ. Յովհաննիսեանին, Ա. Ծատուրեանին և Ղ. Մանուէլեանին, համարձակ կարելի է ասել, որ այդ երեքից բացի չը կան ուրիշները, որովհետև միացածները, որոնք բանաստեղծ են համարվում կամ են խսկապէս, շատ թերի, կիսատ ուսման և կրթութեան տէր անձինք ենք։ Բայց նոյն իսկ Յովհաննիսեանը, Մանուէլեանը և Ծատուրեանը անձեռնհաս են թարգմանելու Հոմերոսի երկերը, որովհետև չենք կարծում, որ նրանք ներհուն լինեն հին յոյն լեզուի, գրականութեան և պատմութեան մէջ։ Ուրեմն՝ Հոմերոսի երկերը պէտք է թարգմանվեն արձակ բանով, քանի որ ոտանաւորներով թարգմանելու համար մենք չունենք և ոչ մի ոյժ։ Իսկ արձակ բանով արդէն կայ Փ. Վարդանեանի թարգմանութիւնը։

Երրորդ, հին կլասիքական գրականութեան արտադրութիւնների թարգմանութիւնը մեր հայ ժողովրդի ներկայ պայմաններում շռայլութիւն է. այդպիսի շռայլութիւն իրանց թոյլ կարող են տալ միայն կուլտուրապէս շատ հզօր և լուսաւորված ազգեր, որոնք ամեն բան ունեն և որոնց համար կլասիքական երկերը արդէն լրացումն են ունեցած հարստութեան։ Բայց հայ ժողովրդի պէս խեղճ ու կռակ մի ազգի համար դեռ շատ ուրիշ տեսակ գրքեր են պէտք, մինչև որ հերթը կը հասնի ճոխ և շքեղ հին կլասիքական գրականութեան։ Հայ ժողովրդին այժմ անհրաժեշտ է տալ գիտական գրքեր, հանրամատչելի, ժողովրդականացրած, բարոյական, փիլիսոփայական, գեղարուեստական, քաղաքա-տնտեսական արտադրութիւններ, համապատասխանող ժամանակակից պահանջներին, լայնացնող՝ նրա մտաւոր-բարոյական-հոգևոր հօրիզոնը։

Հոմերոսի «Իլիականը» և «Ոդիսականը» հայ բուրժուա ինտելիգենցիան չի կարդայ. չի կարդայ և սօցիալիստական մտքերով տոգորված ինտելիգենցիան, իսկ անմատչելի կը լինի հասարակ ընթերցող ժողովրդի համար։

Նա կը դատապարտվի մնալ գրադարաններում, իբրև աւելորդ շռայլութիւն։

Տուէք հայ ժողովրդին առողջ, թարմ գրքեր, գրքեր, որոնք բարձրացնեն նրա քաղաքական, քաղաքա-տնտեսական, սօցիալական, մտաւոր, բարոյական և հոգևոր աշխարհահայեացքը, տարածեն նրա մէջ գիտելիքներ՝ գիտութեան զանազան ճիւղերի, պատմութեան, տեխնիկայի, գեղարուեստի, առողջապահութեան մասին։

Ահա ինչ պէտք է լինի Կովկասի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան առաջին գործը և միսիան։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 5 հոկտեմբերի

Այսօր, Գահաժառանգ Արքայորդու անուանակոչութեան օրը մայրաքաղաքը զարդարված է դրօշակներով։ Բոլոր եկեղեցիներում մատուցվեց հանդիսաւոր պատարագ։ Առանձնապէս հանդիսաւոր և բազմամարդ էր ս. Յարութեան տաճարում, ուր ներկայ էին Մեծ Իշխան Սերգէյ Միխայլօվիչը, Իշխան Իօհան Կօնստանտինօվիչը, Պետական Խորհրդի անդամները, մինիստրները, ստատս-սեկրէտարները, պալատական պաշտօնեաները, զինուորական և քաղաքացիական կառավարիչ անձեր։ Երեկոյեան քաղաքը շքեղ հրավառված է։ Քաղաքապետը ազատութիւն տուեց պարտադիր որոշումները խախտելու համար ոստիկանատներում բանտվածներին։

Գործակալութիւնը զանազան քաղաքներից տեղեկութիւններ ստացաւ մատուցված պատարագի, զինուորական հանդէսների, յանցաւորներին ազատելու մասին։ Հանդիսաւոր մաղթանքներ կատարվել են նաև արտասահմանում։ (Հ. Գ.)

—

Մոսկվա, 5 հոկտեմբերի

Մուրօմցեվի դագաղի մօտ կատարվեց հոգեհանգիստ։ Պսակներ են դրել զանազան հաստատութիւնների, կորպորացիաների և առանձին խմբերի ներկայացուցիչներ։ (Հ. Գ.)

—

Ժիտոմիր, 5 հոկտեմբերի

Իշխան Վօլկօնսկին զէմստվօյին նուիրեց 218,000 ր. Ժիտոմիրում աչքի բուժարան հիմնելու, պայմանով որ ծառայողները լինեն բացառապէս քրիստոնեաներից։ (Հ. Գ.)

—

Հավաննա, 5 հոկտեմբերի

Մրրիկը կործանեց դարձեալ մի քանի քաղաքներ։ Վնասները միլիօնների են հասնում։ Զոհվեցին հազարաւոր մարդիկ։ Ուրագանը մեղմանում է։ (Հ. Գ.)

—

Հավաննա, 5 հոկտեմբերի

Մրրիկը է։ Բատագանօ նաւահանգիստը ջրի մէջ է. կան բազմաթիւ զոհեր։ Շաքարեղէնի տնկարանները չափազանց փչացան։ (Հ. Գ.)

—

Վիէննա, 5 հոկտեմբերի

Աւստրիական պատգամաւորութեան մէջ զինուորական մինիստրն ասաց. «Աննեկսիայի ճգնաժամը ապացուցեց, որ միապետութիւնը աշխարհագրական դրութեան պատճառով, չը նայած ունեցած դաշնակցութեան, պէտք է հաշւի առնէ պատերազմի հնարաւորութիւնը մի քանի ֆրօնտների վրա։ Մենք արդէն չենք կարող յետաձգել մեր ռազմի ոյժերի բարելաւումը համաձայն ժամանակակից պահանջների՝ վերջին պատերազմների փորձերի հիման վրա, եթէ ցանկանում ենք պահել այդ ոյժերը կազմ և պատրաստ ամեն մի պատահականութեան դէպքում»։ (Հ. Գ.)

—

Գերնէ (Վեստֆալիա), 5 հոկտեմբերի

Շէմրօկ հանքում պայթումից սպանվեցին 3, վիրաւորվեցին՝ 9 մարդ ծանր և 44 մարդ թեթև։ (Հ. Գ.)

—

Նիւ-Եօրկ, 5 հոկտեմբերի

Ուէլմանի որտեղ գտնվելու մասին տեղեկութիւն չը կայ, որովհետև ծովափը նրա անթել հեռագրի շրջանի մէջ չէ մտնում։ Կարծում են, որ նա գտնվում է Նանտուկէտի և Նոր-Շօտլանդիայի միջև։ (Հ. Գ.)

—

Սիասկօնսէտ, 5 հոկտեմբերի

Անթել հեռագրի կայարանում մինչև կէս գիշեր տեղեկութիւն չը ստացվեց Ուէլմանի մասին։ (Հ. Գ.)

—

Նիւ-Եօրկ, 5 հոկտեմբերի

Վախենում են, որ Ուէլմանը կորցրել է ճանապարհը մառախուղի պատճառով։ Երեսուն ժամ է՝ ինչ տեղեկութիւններ չը կան։ (Հ. Գ.)

—

Սէն-Լուի, 5 հոկտեմբերի

Աէրօստատների միջազգային մրցութիւնը Գօրդօն-Բեննէտի մրցանակի համար սկսվեց։ Մասնակցում են 10 օդագնացներ։ (Հ. Գ.)

—

Կահիրէ, 5 հոկտեմբերի

Գործադուլ արին բազմաթիւ ծառայողներ արքունի երկաթուղիների վրա, Հարաւային Եգիպտոսում։ Գործադուլաւորների մէջ մեծ յուզմունք է տիրում։ Նրանք կանգնեցնում են գնացքները, ոստիկանութեանը հանդիպում են քարերով։ Կան բազմաթիւ վիրաւորներ։ Մի քանի մարդ ձերբակալվեցին։ (Հ. Գ.)

—

Բրեմէն, 5 հոկտեմբերի

Էլեկտրաքարշի վագօնի վրա, որի մէջ նստած էին 150 բանւոր, գործաթող ծառայողները քարեր նետեցին։ Բոլոր ապակիները ջարդվեցին. շատերը վիրաւորվեցին. մի քանի մարդ կալանաւորվեցին։ (Հ. Գ.)

—

Աթէնք, 5 հոկտեմբերի

Թագաւորը խնդրեց Վէնիզելոսին անհրաժեշտութեան դէպքում արձակել պալատը։ Վէնիզելոսը յայտնեց թագաւորին, որ ինքը նոր կաբինէտ կը կազմէ։ (Հ. Գ.)

—

Բեռլին, 5 հոկտեմբերի

«Լօկալ Անցեյգերին» հաղորդում են Աթէնքից, որ ուսանողական անկարգութիւնների պատճառով ռեկտորը փակեց համալսարանը։

Վօլֆը հաղորդում է, որ ֆրանսիական զինուորները կրակել են գերմանական աէրօստատի վրա, երբ վերջինս երևացել է Վերդէն նաւահանգստի վրա։ Օդաչուն բարձրացաւ աւելի վեր և թռաւ Ֆրանսիայի սահմաններից դուրս։ (Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 5 հոկտեմբերի

Հաւասը յայտնում է Աթէնքի նոր կաբինէտի կազմը. պրէմիէր-մինիստր, զինուորական և ժամանակաւոր ծովային՝ Վէնիզելոս, ներքին գործերի մինիստր՝ Րէպուլօս, արդարադատութեան՝ Դիմիտրակօպուլօս, ֆինանսների՝ Կօրօմիլօս, լուսաւորութեան՝ Ալէքսանդրի, արտաքին գործերի՝ Կալէրիս։ (Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 5 հոկտեմբերի

Պտերբուրգում (Գվադելուպա) ընտ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԻՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ԱՊԱԳԱՆ *)

(Սօցիալ-տնտեսական էտիւդ)

—օ—

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍԻ

Վերջացնելով մեր ուսումնասիրութեան առաջին մասը և մի յետադարձ հայեացք գցելով, մենք տեսնում ենք, որ կանանց հարցի նկատմամբ հրապարակում նշանաւոր դղմուկ հանող և մեր ուսումնասիրութեան առարկայ դարձող փիլիսօփաների աշխարհահայեացքի ընդդէմ տակաւին չը հակադրեցինք մենք մեր դաւանանքը այն ձևով, որով հնարաւոր լինէր ընթերցողի համար պարզօրէն ըմբռնել մեր թէզիսը։

Մեր աշխատութեան առաջին մասով անցաւ եւրօպական մտքի փիլիսօփայական գրական արտադրութիւնների սակաւաթիւ, սակայն բնորոշ ներկայացուցիչների փոքրիկ խմբակը, որոնք որոշ և կտրուկ կերպով արտայայտվեցին կանանց ազատագրական հարցի նկատմամբ։ Անցան իրար ետևից Տօլստոյն ու Նիցշէն, Շօպէնհաուէրն ու Վէյնինգէրը։ Այժմ մեր նպատակն է վերյիշել այն ընդհանուր ղեկավարող կապը, ընդհանուր գիծը, որով հիւսվում են վերոյիշեալների հայեացքները։ Ամենից առաջ նկատելի է դառնում դրանց ժխտողական, բացասական վերաբերմունքը դէպի կանանց էմանսիպացիան իր լաւագոյն մտաքով. և երբ մենք ժամանակագրական կարգով դասաւորում ենք նրանց հեղինակութիւնները, ակնյայտնի կերպով տեսնում ենք, որ ժամանակի հետ միասին, կարծես, աստիճանաբար և միմեանցից անկախ սաստկանում, ուժեղանում է կանանց մասին արտայայտված ժխտողականութիւնը իւրաքանչիւր նախորդից յետոյ յետնորդի մէջ և հեռզհետէ բացասականութիւնից փոխվում ատելութեան և արհամարհանքի։ Դրա պատճառն անշուշտ այն է, որ նրանցից իւրաքանչիւրը ընտանեկան յարաբերութիւնների ներքին քայքայման, կազմալուծման առաւել մռայլ պատկերն է տեսել, քան իր նախորդը, որովհետև ներկայումս տիրող անօրինակ պայմանների շնորհիւ այդ քայքայման ու կազմալուծման պրօցեսը ժամանակի հետ զուգընթացաբար աւելի արագ տեմպով է զարգանում…

Սակայն չէ՞ որ խորաթափանց միտքը, ինչպիսին էր մեր յիշած տիտաններինը, չը պէտք է բաւականանար 'սօցիալական մի այսպիսի բարդ հարց միմիայն իր ներկայ դրութեամբ քննադատել ու խարազանելու։ Չէ՞ որ դրանից անհնար է ճիշդ եզրակացութիւն հանելը. չէ՞ որ հարցը ըստ էութեան չէ լուսաբանվում։ Կանանց ազատագրման նկատմամբ, որը էվօլիւցիօն բնոյթ ունի, չէ կարելի ի նկատի առնել միմիայն նրա ներկան. սօցիալական այդ բարդ, կնճռոտ խնդիրը դարձել է այժմ ողբերգական, արմատական լուծման կարօտ մի հարց, որը իբրև այդպիսին՝ պահանջում է լուրջ և բազմակողմանի ուսումնասիրութիւն։ Այդ երևոյթի լուրջ ուսումնասիրութեան առաջին պայմանն է՝ չընդունել ոչ մի հետևանք առանց պատճառի. չէ՞ որ առանց անցեալի՝ չը կայ ներկայ։ Եւ հէնց վերոյիշեալ հեղինակների՝ մեր ընտրած թէզիսի նկատմամբ՝ հանած եզրափակումները սխալ ու թիւր են այն հիման վրա, որ նրանք կնոջ դերը առանձնապէս և կանանց հարցը ընդհանրապէս հասարակական տեսակէտից քննելիս միանգամայն ի նկատի չեն առել խնդրի էվօլիւցիօն բնոյթը, նրա զարգացման էտապները։ Ոմանք դրանցից պարզապէս յայտարարում են, որ խնդիրը գնում են բացառապէս իր ներկայ դրութեամբ, իսկ միւսներինը—դա ակնյայտնի է ըստ ինքեան։

Եւ բացասականութեան, պարզ ժխտողականութեան՝ մի կողմից, ատելութեան և արհամարհանքի՝ միւս կողմից իսկական բնաւորութիւնը որոշելու համար, ամենից առաջ կարևոր է գտնել նրանց ծնող ու սնող սկզբնաղբիւրները։

Կոմս Տօլստոյի ժխտողականութիւնը մեղմ ու համեստ է, խրատական ու համոզող. դրա սկզբնաղբիւրն է քրիստոնէական վարդապետութիւնը։ Նիցշէն իր կացնէ գրչով հակասօցիալիստական, աւելի ճիշդ՝ ինդիւիդուալիստական է։ Ինչ վերաբերում է Օտտօ Վէյնինգէրին, սա մի առանձին տիպ է, որը իր գլխաւոր իդէայի տեսակէտից ոչ մի առնչութիւն չունի ոչ հեզաբարոյ Տօլստոյի և ոչ անօրէն Նիցշէի հետ։ Սրա բացասականութեան բնոյթը, սպառնական ժխտողականութիւնը խիստ օրիգինալ է և իր ամբողջացումը ստացել է բնագիտական թէօրիաների այնպիսի առանձնայատուկ քննադատութեամբ, որը նրան ի վերջոյ հասցրել է ոճրագործ միստիքականութեան։ Հարցի ճակատագրական եզրափակումը պիտի որոնել նրա, Օտտօ Վէյնինգէրի, «տիեզերական առեղծուածը» բացառապէս սեռի և բնաւորութեան տեսակէտից լուծելու յուսահատ ձգտման մէջ…

Եւ այդպէս՝ մենք ձեռք ենք զարկում մեր ուսումնասիրութեան երկրորդ մասին, ուր կանանց հարցը, իբրև սօցիալական բարդ երևոյթ, դնելով գիտական սօցիալիզմի մէջ գրաւած արժանի բարձրութեան վրա, կը զբաղվենք բացառապէս այն հարցով, թէ կինը իսկապէս ինչ էր ներկայացնում նախապատմական և պատմական անցեալում, ինչ է ներկայացնում այժմ և ինչ կարող է սպասել նրան ապագայում։

Սուրխաթեան

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» № 220.

բողական անկարգութիւնների ժամանակ սպանվել են 4 տղամարդ և 3 կին, վիրաւորվել են 10 մարդ։ (Հ. Գ.)

—

Պուէնոսայրէս, 5 նոկտեմբերի

Գոտիբուրգում ընտրութիւնների ժամանակ տեղի ունեցան բուռն ցոյցեր։ Գնդակահարութեան ենթարկեցին քաղաքային շինութիւնը։ Ժանդարմերիան կրակ բացեց. 6 մարդ սպանվեցին. կան շատ վիրաւորներ։ (Հ. Գ.)

—

Սարչտէգտ, 5 նոկտեմբերի

Զիգֆրիդ-Գիւսէն հանքարդիւնաբերական ընկերութեան հանքում հրդեհ ծագեց։ Երկու բանւոր զոհվեցին, մինը վիրաւորվեց, 13-ը գտնվում են դեռ հողի տակ։ (Հ. Գ.)

—

Բեռլին, 5 նոկտեմբերի

Մի քանի շաբաթ զինուորական աէրոպլանները թռիչքներ են կատարում տակտիկական խնդիրներ պարզելու համար։ (Հ. Գ.)

—

Բելգրադ, 5 նոկտեմբերի

Երեկոյեան ժամը 10-ին գահաժառանգի դրութիւնը նորմալ էր, նոր սիմպտոմներ չը նկատվեցին։ Լիակատար գիտակցութեան հետ տաքութիւնը 40, զարկերակը 96 է։

Գիշերվայ ընթացքում դրութիւնը վատթարացաւ։ Տաքութիւնը 39,7° է, շնչառութիւնը՝ 40, զարկերակը՝ 100։ (Հ. Գ.)

—

Պ ե տ ե ր բ ու ր գ.—Խօսում են, որ ծովային մինիստր Վօեւօդսկին հրաժարական է տալիս և որ մինիստր նշանակվելու է այժմեան մինիստրի օգնական Գրիգորովիչը։ («Б.»)

—

Օ ր է ն բ ու ր գ.—3,000 մահմեդականներ ժողովվեցին քաղաքային թատրոնում և քննելով ընդհանուր ուսման օրէնագիծը, որ ներկայացված է Պետական Դումային, ընդունեցին հետեւեալ ցանկութիւնները. 1) նոր կանօնների գործադրութիւնը մասնաւոր կրթական հաստատութիւնների մասին չը պէտք է տարածվի մահմեդական «մեկտեբէ» դպրոցների վրա, 2) մայրենի կրօնը և մահմեդականների մայրենի լեզուն պէտք է պարտաւորապէս աւանդվեն բոլոր տարրական ուսումնարաններում, ուր ուսանում են մահմեդական երեխաներ, 3) բոլոր առարկաների դասաւանդումը, բացի ռուսերէնից, պէտք է կատարվի սովորողների մայրենի լեզուով, 4) դաւանութեանը վերաբերող հարցերը, մահմեդական ուսուցիչներ հրաւիրելը, դասագրքերի ընտրութիւնը պէտք է թոյլատրվեն մահմեդական հոգևոր վարչութիւնների համաձայնութեամբ։ Ժողովին ներկայ էին Պետական Դումայի անդամներ Բայբուրինը և Մաքսուդովը։ («Б.»)

—

Ե կ ա տ է ր ի ն ո ս լ ա ւ.—Ճանաչվեցին 2-րդ Պետական Դումայի նախկին պատգամաւոր Կարավաեվին սպանողները. նրանք Ռուս Ժողովրդի Միութեան անդամներից են. նրանց ազգանուններն են Շալգօ և Շիկօնէնկօ։ («Б.»)

—

Լ օ ն դ օ ն.—Անգլիացի դրամատէրերը գոհ մնացին Տէմիրեազէվի այն կանօնից, որով արգելվում է արտասահմանցիներին նաւթաբեր հողաբաժիններ գնել Ռուսաստանում։ («Б.»)

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

—

Կ. Պօլիս, 5 նոկտեմբերի

Մեծ վէզիրի անհամաձայնութիւնը ֆինանսների մինիստրի հետ սաստկացաւ։ Միաժամանակ լուրջ տարաձայնութիւններ ծագեցին զինուորական և ֆինանսների մինիստրների միջև, որի պատճառը զինուորական մինիստրի՝ կօնտրօլնի պալատի հսկողութեանը ենթարկվելու մերժումը եղաւ։ Միւս մինիստրները աշխատում են հաշտեցնել նրանց, բայց առայժմ աջողութիւն չունեն։ Եթէ վաղը հաշտութիւն չը կայանայ, կաբինէտը հրաժարական կը տայ։ Հակկը փաշան արդէն այսօր հրաժարվեց, սակայն սուլթանի յորդորների ազդեցութեան տակ խնդրագիրը յետ վերցրեց։

Մինիստրների խորհուրդը վճռեց կօնտրօլնի պալատի հսկողութիւնից ազատել զինուորական և ծովային մինիստրութիւններին։ Բ. Դուռը ընդունեց անգլիական ընկերութեան նախագիծը՝ կազմակերպելու համաշխարհային ցուցահանդէս Ստամբուլում 1913 թ.։

Ծովային մինիստրը հրաժարական տուեց։ (Հ. Գ.)

—

Սպահան, 5 նոկտեմբերի

Նահանգապետի նոր ոստիկանապետ նշանակվելը վերջ դրեց Եզդում սկսված անկարգութիւններին։ Նախկին ոստիկանապետը թագնվեց անգլիական հեռագրատան կառավարչի տանը։ Ղօչանում հրացանաձգութիւնը շարունակվում է։ Բախտիարներից կան սպանվածներ և վիրաւորներ։ Երկիւղ կայ, որ բախտիարները ձեռք կը ձգեն քաղաքը։ (Հ. Գ.)

Ուրմիա, 5 նոկտեմբերի

Թիւրքերը Մազանում հիմնեցին քաղաքացիական կառավարութիւն։ Նոյն տեսակ կառավարութիւններ արդէն հաստատված կան Ուշնայում և Նագադէգում։ (Հ. Գ.)

—

Կ. Պօլից «Daily Telegraph» լրագրին հաղորդում են, որ «Միութիւն և Առաջադիմ.» կօմիտէն որոշել է հէնց առաջին յարմար դէպքում առաջացնել մեծ-վէզիրի հրաժարականը, բայց վերջինը, երևի, կը հեռանայ կամաւորապէս, չը սպասելով որ նրա վրա ճնշում գործադրվի։ Կօմիտէի ցանկութիւնն է, անգլիական թղթակցի խօսքով, պաշտօնի մէջ պահել ֆինանսների մինիստրին, որին մեծ-վէզիրը վճռել է հեռացնել կաբինէտից։

ԵՐԿԱԹՈՒՂԱՅԻՆ ԲԱՆՒՈՐՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ

—

Պարիզ, 5 նոկտեմբերի

Ֆիրմինի մօտերը Լաուրէում, երկաթուղային կամուրջի վրա գտնվեց մի ռումբ, որով մտադրութիւն կար յօդս ցնդեցնել կամուրջը։ Միևնոյն տեղում կտրտել են հեռագրաթելերը։ Շոգեմեքենան թռաւ մի ահագին քարի վրա. կատաստրօֆ տեղի չունեցաւ։ Մերամայում պայթեցին երկու ուժանակային փամփուշտ. վնասներ չը կան։ Մօտիկ տեղում գտնվեցին երկու ուրիշ փամփուշտ։ Գործադուլաւորները շարունակում են մեքենաները փչացնել։ Զանազան տեղերում ձերբակալվեցին մի քանի մարդ, որոնք մեղադրվում են աշխատելու դէմ գնալու մէջ։ Բէզիէում 3,000 գործադուլաւորներ ջանացին ձեռք ձգել կայարանը, բայց ոստիկանութիւնը ցրեց նրանց։ Արևմտեան և Հիւսիսային երկաթուղիներով պօստային հաղորդակցութիւնը այսօր երեկոյեանից կատարվում է կանօնաւոր։

Կէս գիշերին երևաց հասարակական աշխատանքների մինիստրի տեղեկութիւնը՝ թէ երկաթուղային գործադուլը վերջացաւ։ Ժամը $1^1/_2$-ին առաւօտեան գործադուլային կօմիտէն վճռեց աշխատանքները վերսկսել բոլոր երկաթուղագծերի վրա։ (Հ. Գ.)

—

Լիօն, 5 նոկտեմբերի

Սինդիկատների միութեան քարտուղար անիշխանական Շաբէրը ձերբակալվեց։ (Հ. Գ.)

—

Վէրսայլ, 5 նոկտեմբերի

Անգիէնի գնացքը մեկնելուց առաջ տունէլի մուտքի մօտ ռումբ նետվեց, որ պայթեց տունէլից դուրս։ Գիծը փչացած է։ (Հ. Գ.)

—

Պ ա ր ի զ.—Երէկ, երեկոյեան, ընդհանուր գործադուլը, որ քուէարկել է կենտրոնական գործադուլային կօմիտէն, հաստատեցին առանձին երկաթուղիների գործադուլային կօմիտէները։ Ամենայնիւ Արեւելեան և Հարաւային երկաթուղիների վրա երթևեկութիւնը առ այժմ մեծ վնասներ չէ կրել։ Այն կարծիքն է յայտնվում, որ գործադուլը ցանցառ կը լինի։ Կառավարութիւնը որոշեց գործել ամեն կտրուկութեամբ և գործադրել խիստ միջոցներ։ Տեղի են ունենալու բազմաթիւ ձերբակալութիւններ։ Պարիզում կալանաւորված են բանւորների սինդիկատների 5 քարտուղարներ։ Կատաղութիւնը աճում է. յաճախ կրկնվում են սաբօտաժի դէպքեր։ Կառավարութիւնը գանգատներ է ստանում տնտեսական կեանքի խախտման վերաբերմամբ։

—

Բ ե ր լ ի ն.—Յայտարարված է գործադուլ Պարիզ-Լիօն-Միջերկրական երկաթուղագծի վրա, պարիզեան մէտրօպօլիտէնի վրա, գործադուլ էլեքտրականութեան վրա բանող բանւորների և որմնադիրների. սպասվում է ամիրեան երկաթուղիների գործադուլ։ Բեռների տեղափոխութեան անհնարաւորութիւնը 4500 ածխագործների լօկաուտ առաջացրեց Courbier-ի շրջանում. սպասում են լօկաուտներ ուրիշ քարածխային շրջաններում։ Ուտելեղէնների գները 20% բարձրացան Պարիզում։ Կառավարութիւնը պատրաստվում է ջրային ճանապարհով բերել ուտելեղէնները։ Զօրքերը պահպանում են Սենի ափերը և կամուրջները։ Գաւառներից եկել են 12,000 զինւոր, որոնք կանգնելու են գծերի վրա։ Գրաւման առաջն առնելու համար բանկերից հանեցին սինդիկալային պահեստի գումարները։ Գործադուլային կօմիտէն առաջարկում է երկաթուղային ծառայող պահեստի զինուորներին՝ չը հնազանդվել, որովհետև օրէնքով նախատեսված է միայն զօրքերի և ռազմամթերքների փոխադրումը։

Բրիանը յայտնեց ժուրնալիստներին, որ ներկայ շարժումը ոչ թէ պրօֆէսիօնալ շարժում է, այլ յեղափոխական։ «Ես և Միլլէրան,—ասաց նա,— համաձայնվեցինք միջնորդութիւն յանձն առնել, բայց յանկարծ և առանց պատճառի սկսված է շարժում բռնութիւններով և յանցաւոր սաբօտաժով։ Կառավարութիւնը կանգնած է ոչ թէ գործադուլի առաջ, այլ քրէական յանցանքի առաջ։ Նա վճռել է ամեն միջոցներով պաշտպանել աշխատանքի ազատութիւնը, զինվելով քրէական օրէնքներով մեղաւորների դէմ»։

Գործադուլի 22 ղեկավարներ հաւաքվեցին գիշերս «Humanité» լրագրի խմբագրատան մէջ և սպասում էին կալանաւորման։ Ներկայ էին սօցիալիստ պատգամաւորներ և փաստաբաններ։ Ոստիկանութեան պրեֆէկտ Լէպինը եկաւ և ձերբակալեց 5 մարդու։ Ժօրէսին և Վալիանին Լէպինը յայտնեց. «Ես վաղուց գիտեմ ձեր ֆրազները։ Թոյլ տուէք ինձ կատարել իմ պարտքը»։ Ժօրէսը այդ առիթով գրում է «Humanité» լրագրում. «Այն լրագրի խմբագրատան մէջ, որը ստեղծվել է Բրիանի օգնութեամբ և ուր նա յաճախ քարոզում էր ընդհանուր գործադուլ, ձերբակալվեցին նրա վարդապետութիւնը իրագործող ընկերներ։ Այդ պարոնը կամենում է թաղել իր անցեալը՝ բռնութիւններ և ապօրինի գործեր կատարելով»։ Գործադուլի կօմիտէն յայտարարում է, որ կալանաւորվածների տեղերը բռնել են նրանց տեղապահները։ Ձերբակալութիւնների պատճառով ցոյցեր են սպասվում երեկոյեան։ Լուրեր են պտտում, որ կառավարութիւնը կառաջարկի երկաթուղիների վարչութիւններին բարձրացնել օրավարձը և դրա փոխարէն մեծացնել ապրանքի սակագինը։ Արևելեան երկաթուղիները բաւարարութիւն տուին բանւորների մի քանի պահանջներին։

Իտալական երկաթուղային ծառայողների պարագլուխները բոլէն նպաստաւոր են համարում համանման շարժում սկսելու համար Իտալիայում։ Բեռլինի «Vorwärts» լրագիրն ասում է, որ ֆրանսիական դէպքերի բարոյական ազդեցութիւնը գերմանական ծառայողների վրա խիստ մեծ է, որ նրանց մէջ ևս դժգոհութիւնը աճում է և սաստիկ անհանգստութիւն է պատճառում իշխանութիւններին։ («Р. В.»)

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԻԱՅՈՒՄ

—

Պօրտուգալական նոր կաբինէտի արդարադատութեան մինիստր Ալֆօնս Կօստա հետեւեալ կերպով է որոշում ժամանակաւոր կառավարութեան գործելակերպը կրօնական միաբանութիւնների վերաբերմամբ։

Նախ կառավարութիւնը հանդէս կը բերէ Պոմբալի այն հրովարտակները, որոնք հրատարակված են 1759 թւին եզուիտներին աքսորելու մասին։ Այդ օրէնքներով արգելվում էր եզուիտներին ապրել Պօրտուգալիայում և պօրտուգալական գաղթավայրերում և միևնոյն ժամանակ նրանց գոյքը սեփականութիւն էր դառնում պետութեան։ 1836 և 1864 թւերի հրովարտակները ընդարձակեցին Պոմբալի օրէնքները և նոյն միջոցներն էին գործադրում—աքսորը երկրից և գոյքի յարքունիս գրաւումը—ոչ միայն եզուիտների, այլ և ուրիշ արական և իգական միաբանութիւնների վերաբերմամբ։ Նոր կառավարութիւնը կարծում է, որ այդ օրէնքները իրանց ույժը չեն կորցրել և այդ պատճառով ոչ մի կրօնական միաբանութիւն իրաւունք չունի գտնվել Պօրտուգալիայում։ Նրա կարծիքով, նրանց մինչև այժմ թոյլ էին տալիս միայն վարչութեան ներողամտութեան պատճառով և այսուհետև այլ ևս այդպիսի բան չը պէտք է տեղի ունենայ։ Ուստի նոր կառավարութիւնը որոշեց փակել բոլոր միաբանութիւնները, վտարել միաբանութիւնների օտարահպատակ անդամներին Պօրտուգալիայի սահմաններից, իսկ նրանց, որոնք Պօրտուգալիայի քաղաքացիներ են, հայրենիք ուղարկել։ Եզուիտների օրդէնների գոյքը կառավարութիւնը կը գրաւէ։ Ինչ վերաբերում է միւս հոգևոր միաբանութիւններին, կառավարութիւնը առայժմ դիտաւորութիւն ունի ցուցակագրել նրանց պատկանող գոյքերը և մի քանի ժամանակից յետոյ կօրտէսներին օրինագիծ առաջարկել այդ գոյքերը լիկվիդացիա անելու մասին։

Հէնց այդ հակակղերական միջոցների գործադրութեան հողի վրա սկսվեցին ընդհարումներ հանրապետական զօրքերի և վանքերի միջև, որոնց մասին հաղորդվում էր հեռագիրներում։ Մի քանի վանքերում եզուիտները դիմադրութիւն էին ցոյց տալիս, վանքերից նրանց դուրս քշելու համար եկած զօրքերի վրա գցում էին ռումբեր։ Օրինակ, Քէսարէլլա վանքը գրաւեցին զօրքերը մի քանի ժամ տևող կռուից յետոյ միայն։ Երբ զինուորները, վերջապէս, ներս խուժեցին վանքը, աբեղաները փախուստ տուին ստորերկրեայ անցքով, որը միացնում էր այդ վանքը ուրիշների հետ, և այնտեղ շարունակում էին կռիւ մղել։ 50 եզուիտներ, որոնք քաղաքում շրջում էին աշխարհականի հագուստով, կալանաւորվեցին և շղթայակապ տարվեցին բանտ։ Ճիշդ նոյնպէս կալանաւորվեցին 200 աբեղաներ, որոնք հրաժարվեցին ենթարկվել նոր օրէնքներին, և տարվեցին զինուորական նաւը։

Մխի թանձր ամպերը, որոնք «Plassy» նաւից անթել հեռագրով հասցված տեղեկութիւնների համեմատ, կուտակվեցին երկուշաբթի, սեպտեմբերի 27-ին Լիսաբոնի վրա, պէտք է, ըստ երևոյթին բացատրել վանքերի հրդեհաձգութեամբ։ Արտասահմանեան մի քանի լրագիրների թղթակիցների հաղորդած տեղեկութիւնների համեմատ, Լիսաբոնի ամբոխը սաստիկ կատաղած է աբեղաների դէմ, և հիմք կայ երկիւղ կրելու, որ խիստ լուրջ անախորժութիւնների կարող են ենթարկվել հոգևոր միաբանութիւնների անդամները։ («Р. В.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՉՈ՞Վ ԲԱՑԱՏՐԵԼ

—

Մի քանի շաբաթ առաջ հայ գիւղական իրականութեան մէջ տեղի ունեցաւ մի ապշեցուցիչ փաստ։

Քարվանսարայի գիւղացիները գիւղական բազմամարդ ժողովում բացէ ի բաց մերժեցին ունենալ գիւղատնտեսական դպրոց, գիւղատնտեսական առաջին փորձադաշտը։

«Մեզ ոչ դպրոց և ոչ էլ ֆերմա է հարկաւոր,—պատասխանեցին նրանք այն անձանց, որոնք գնացել էին գիւղ այդ հիմնարկութեան ձևականութիւնները աւարտելու և գործը սկսելու։

Մերժեցին, իմանալով որ այդ հիմնարկութեան համար մի բարերարի կողմից նուիրվում է մօտ 75,000 ռուբլի։

«Ձենք ուզում»—ասացին գիւղացիք առանց քաշվելու ոչ Սամսոն Յարութիւնեանից, որը այդ շրջանի և այդ գիւղի մօտիկ բարեկամն է եղել, ոչ ինձանից, որ յաճախ նրանց մէջն եմ եղել, ասել, խօսել, փորձեր արել, բան սովորեցրել։

— Ձենք ուզում,—ասացին նրանք և հաշտարար միջնորդին, որը կոչված է գիւղացիութեան շահերի պաշտպանը լինել և որը փորձեր արեց յետ կանգնեցնել գիւղացիներին այդ «խելագար» որոշումից։

Այո, մեզ մերժեցին, մերժեցին իրագործելու մի շատ լաւ գործ, որի համար մենք՝ դրանց բարեկամներս՝ տասնեակ օրերով ծրագրել, չարչարվել, միջնորդել, աշխատել էինք՝ նուիրատու բարերարների առաջ և աջողեցրել էինք այդ գործի համար ստանալ մի խոշոր գումար։

Մերժեցին մեզ, երբ մենք մեր ձեռքին ունէինք հէնց իրանց տուած, հարիւրաւոր ստորագրութիւններով լցված և պաշտօնապէս վաւերացված գիւղական համախօսականը, որի մէջ դրանք, այդ նոյն գիւղացիները, գրում են. «Աղաչում ենք մեր բարերարներին առաջին փորձադաշտը հիմնել մեր գիւղում, որ գոնէ մեր զաւակները մի բան սովորեն, մեզ նման տգէտ ու աղքատ չը մնան». և... այդ թղթում օրհնում են բարերարներին։

Գուցէ դուք կարծէք, որ սա առաջին համախօսականն էր, առաջին խնդիրը այդ գիւղի կողմից. ոչ. թւով սա երրորդ թէ չորրորդն էր. բոլոր չորս համախօսականներն էլ հարիւրաւոր ստորագրութիւններով, լի պաղատանքներով, օրհնութիւններով։

Գուցէ այս բոլոր համախօսականներին ուրիշ անձինք էին ստորագրել։

Ոչ, միևնոյն անձինք, որոնք և վերջում ասացին մեզ՝

— Մեզ ոչ ֆերմա և ոչ էլ դպրոց է հարկաւոր, գնացէք, Աստուած ձեզ հետ։

Այո, նոյն անձինք էին, շատ քիչ բացառութեամբ։

Այժմ մի հարց։

Ո՞ւր է սրա գաղտնիքը. ինչպէս պատահեց, որ նոյն մարդիկ չորս անգամ աղաչում, պաղատում են իրանց գիւղում դպրոց, փորձադաշտ հիմնել, իսկ յետոյ նոյն անձինք ասում են.

— Գնացէք, մեզ ոչ ձեր ուսումնարանն է հարկաւոր և ոչ էլ այն գումարը. գնացէք, Աստուած ձեզ հետ։

Ահա այս հարցն է դրել իրան Հ. Առաքելեանը «Մշակի» № 215-ի առաջնորդողի մէջ և դրան լուծում է այսպէս.

«Մեր կարծիքով, այդ ցաւալի երևոյթի պատճառը պէտք է որոնել այն իրողութեան մէջ, որ հայ գիւղացին դադարել է այլ ևս վստահութիւն տածել դէպի հայ ինտելիգենցիան»։

Եւ այս եզրակացութեանը յանգելով, Հ. Առաքելեան աւելացնում է.

«Մինչև որ հայ ինտելիգենտը չը կարողանայ վերականգնել հայ գիւղացու աչքում նախկին վստահութիւնը և հաւատը, դժուար թէ նրա ջանքերը յօգուտ հայ գիւղացիութեան որևէ դրական արդիւնք արտադրեն»։

Այս բացատրութիւնը և այս եզրակացութիւնը, մեր կարծիքով, զուտ հրապարակախօսական բացատրութիւն է, որը երևոյթները ցանկանում է պարզել վերացական կերպով, առանց լաւ ճանաչելու իրական կեանքը, մանաւանդ մեր գիւղական բարքերն ու գիւղացիների մտածելակերպը։

Բարեբաղդաբար սաեմ թէ դժբաղդաբար, Քարվանսարայի դէպքը, լինելով մի մասնաւոր դէպք, այո, չափազանց հրէշաւոր դէպք, նա ունի հասարակական մեծ նշանակութիւն, չափազանց մեծ, որ ընդգրկում է մեր ժամանակակից իրականութեան մի խոշոր տարածութիւն։

Դա հայ գիւղացիութեան ներքին կեանքն է, այն մութ ու խաւար աշխարհը, ուր մենք ինտելիգենտներս յիսուն տարի շարունակ լոյս ենք ուզեցել սփռել և աշխատել, տքնել ենք, և ճիշդ այն ժամանակ, երբ հաւատացած ենք եղել, որ մեր դրած ճրագը պէտք է վառվի հազարերանգ լոյսով, նա հանգել է... Իսկ մենք մնացել ենք շուարված կանգնած։

Այդպիսի հիասթափումներ մեր ինտելիգենցիայի կեանքում չափազանց շատ են եղել. մենք միշտ էլ ապշել ենք և տարբեր բացատրութիւններ տուել, առանց ցանկանալու իմանալ իսկական պատճառը։

Ահա այդ պատճառի մասին է, որ ուզում եմ այսօր ես խօսել և գուցէ խօսեցնել նաև ուրիշներին, լսել ուրիշների կարծիքները, որով և մենք գուցէ վերջապէս խոյս տանք ապշած լինելու և հիասթափվելու ծանր, խիստ ծանր դրութիւնից, և այն՝

Յիսուն տարի շարունակ մինչև օրս և, հաւանական է, յիսուն տարի մեզնից յետոյ...

—

Անկասկած, շատերին յայտնի է, որ մեր գիւղացիական կեանքում ամեն տեսակ հասարակական հարցեր, խնդիրներ լուծվում են հասարակական ժողովներում՝ համախօսականներով։

Հող առնել, բաժանել, դպրոց փակել ու բացել, մէկին ընտրել, ջուր բերել, արխ, առու, աղբիւր հանել, մաքրել, հարկ բաժանել և այլն և այլն. մի խօսքով ողջ գիւղական համայնական, հասարակական կեանքը քննվում և իր լուծումն է ստանում համախօսականներով։

Այժմ մի հարց. ինչ է հասարակական այն ժողովը, որը վճռում է գիւղի բաղդը։

Դա, ըստ օրէնքի, գիւղում ձայնի իրաւունք վայելող բոլոր տնատէրերի ժողովն է, գոնէ նրա $^3/_4$-ը։

Ուզեց այդ երեք-քառորդը սարը շուռ տալ՝ շուռ կը տայ, ուզեց գետը կանգնեցնել՝ կը կանգնեցնի, չուզեց՝ ոչինչ չի լինի։

Այդպէս է տրամադրում օրէնքը... եթէ միայն այդ որոշման մէջ հակաօրինական ոչինչ չը կայ։

Այո, երեք-քառորդը։

Բայց կա՞յ արդեօք հասարակական ժողովներում գիւղի երեք-քառորդը։

Երբէք։

Հասարակական ժողովներում լինում են երբեմն և աւելի, բայց դրանք «իրաւահաւասար» գիւղացիները չեն, այլ համահաւասար ոչխարներ, որոնց մէջ են բերում տանուտէրն ու գիւղի համփէքը իրանց «հա»-ին «հա» ասելու, «չէ»-ին՝ «չէ»։

Եւ այսպէս ահա՝ գիւղը միշտ էլ կառավարվում է այդ մի քանի հատ զօրբաներով *). ուզեցին զօրբաները՝ հրապարակ կը բերեն ողջ գիւղի ստորագրութիւնները, չուզեցին՝ ոչ մի «ժողով» չի կայանայ։

Գիւղական «պրիգօվօրները» օրէնքի ույժ են ստանում շնորհիւ «վասն անգրագիտութեան», իսկ անգրագէտների թիւը մեր գիւղերում 99% է կազմում։

Ի՞նչ է գրված լինում համախօսականներում. այդ գիտեն միայն նրանք, որոնք ուզում են որ լինի համախօսականը. իսկ ոչխարները՝ գիւղի 99%-ը շատ անգամ չը գիտէ, թէ ինչ են պարունակում այն համախօսականները, որոնց տակին իրանց ստորագրութիւններն են։

Եւ այդ բանից օգտվում են զօրբաները. գինով, արաղով, զանազան խոստումներով նրանք երկու օրում կը կազմեն համախօսական ողջ գիւղի «ստորագրութեամբ» և որոշել կը տան մի բան. նոյն օրը կարող են միևնոյն մարդկանց ստորագրել տալ առաջինին հակառակ մի այլ «պրիգօվօր»։

Եւ այսպէս միշտ։

Այս է մեր գիւղը. գործիք մի քանի զօրբաների, ինտելիգենտների, դուքանչիների ձեռքին, մեր այդ խաւար, տգէտ, ողորմելի, ոչխար գիւղը։

Եւ ահա իրօք դուրս է գալիս, որ գիւղը ինքը երբէք չէ մտածում, չէ վճռում, ոչ մի համախօսական չէ կազմում, այլ նրա տեղ, նրա անունից և նրա ստորագրութեամբ կազմում են գիւղում մի քանի հոգիներ։

Ահա թէ ինչու մենք իսկական գիւղի և գիւղացու ձայնը, կարծիքը երբէք չենք լսում, այլ լսում և կարդում ենք, իրօք, այն մի խումբ մարդկանց ձայնն ու որոշումը։

Ահա այդպէս կազմվել էին և այն երեք-չորս համախօսականները, որով «ողջ Քարվանսարա գիւղը» հրաւիրում, խնդրում էր Դաւթեան փորձադաշտը և ուսումնարանը բացել Քարվանսարայում։ Այդ զօրբաներն էին, որ խոստացել էին այդ նպատակով տալ սկզբում 100, յետոյ 50 դեսեատին հասարակական ազատ հողերից։

Իսկ ինքը գիւղը ոչինչ չը գիտէր. նա միայն ստորագրել էր տուել «վասն իր անգրագիտութեան»։

Եւ ահա, երբ ողջ գիւղի առաջ պարզվեց, որ նա մի ինչ-որ «ֆերմայի» կամ դպրոցի պատճառով զրկվելու է իրանց տաւարի, գոմաղի, կալի համար պիտանի 50 դեսեատին հողից, և որ այդ բանը արդէն դառնալու է փաստ, իրողութիւն, գիւղը՝ այդ երէկվայ ոչխարները գոռացին.

—Մենք չենք ուզում, մեզ դպրոց ու ֆերմա հարկաւոր չէ։

Այո, վերջապէս խօսեց ինքը գիւղը, որ այնքան հազուագիւտ է խօսում։

Խօսեց, մոռանալով մի րօպէ, որ ինքը ոչխար է, խօսեց տգիտութեան յաղթական ձայնով ու շեշտով։

Եւ զօրբաները... լռեցին և հրապարակից փախան։

Եւ այսպէս՝ մենք 50 տարի շարունակ լսել ենք միմիայն զօրբաների ձայնը և

*) Գիւղի զօրբաները՝ դա գիւղի, եթէ կուզէք, ինտելիգենցիան է, որի մէջ մտնում են հարուստները, դուքանչիները, քահանան, ուսուցիչը, նախկին և ներկայ տանուտէրները և ընդհանրապէս նրանք, որոնցով գիւղում մի բան կարելի է շինել կամ քանդել։ Ս.-Շ.-Ա.

մեզ թւացել է թէ «լուսաւորվում է» գիւղը, առաջ է գնում, ձգտում է, աշխատում է. մենք այդ է ահա որ լսել ենք, կարդացել և ուրախացել, իսկ երբ հարիւրից մի անգամ լսում ենք իսկական գիւղի ձայնը, մենք շւարում ենք, և մեր ճրագը... հանգչում է։

Այո, մեր գիւղը, որ լուռ էր մինչև օրս, այսօր խօսեց Քարվանսարայում, և մենք սարսափեցինք այդ ձայնից։

Մենք նոր միայն իմացանք, թէ որքա՜ն խեղճ և ողորմելի է հայ գիւղը. իմացանք և... շւարվեցինք։

Մի՞թէ ժամանակ չէ ամեն ինչ նորից սկսելու. պարզ է, որ մինչև այժմ մեր արածը 50 տարի շարունակ եղել է... խաբուսիկ։

Նորի՜ց, նորի՜ց պէտք է սկսել և սկսել ահա հէնց այդ ոչխարների հետ, որովհետև դա է իսկական հայ գիւղը։

Ահա թէ ինչ է ասում մեզ Քարվանսարայի աղէտը։

Եւ որքան շատ լինեն այդպիսի աղէտներ, այնքան լաւ։

Մենք վերջապէս կիմանանք, թէ ինչպէս պիտի մտնել հայ գիւղ և մանաւանդ ինչպէս սկսել գործել հայ գիւղում, եթէ մենք իրօք մի բան անել ենք ուզում։

Միշտ այդ ոչխարների հետ և երբեք զօրբաների։ Ա. Աթանասեան

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԴՈՒԼԻ ԱՌԻԹՈՎ

«Մշակի» կիրակի օրվայ համարում (№ 219) տպագրել էինք մի հեռագիր Էջմիածնից ճեմարանում սկսված դասադուլի առիթով։

Արժանահաւատ աղբիւրից այժմ հաղորդում են մեզ, որ դասադուլի շարժառիթը հետևեալն է եղել. Բ. և Գ. լսարանցիները յայտնել են ճեմարանի վարչութեանը, որ չեն ուզում անցնել «Եկեղեցական հնագիտութիւն» առարկան (աւանդում է Գարեգին վարդ. Յովսէփեանը). գերմաներէն լեզուն (Ս. Կանայեանն է դասաւանդում) և քաղաքատնտեսութիւնը (որ աւանդում է Ա. Արասխանեան) ուզում են անցնել ոչ թէ թելադրութեամբ, այլ դասագրքով, որպէս զի աւելի ընդարձակ ծաւալով անցնեն։

Դասարանցիների դասադուլի շարժառիթն այն էր, որ այս տարի ուսումը սկսվելուց յետոյ ճեմարանի վարչութիւնը կարգադրութիւն էր արել, որպէս զի այսուհետև դասարանցիները ճաշերից յետոյ ինքնագլուխ կերպով դուրս չը գան ճեմարանից զբօսնելու։ Ցանկացողներին թոյլատրվում էր միայն զբօսանքի գնալ ճաշերից յետոյ, վերակացուի ուղեկցութեամբ։

Այդ կարգադրութիւնը դուր չը գալով դասարանցիներին՝ նրանք անմիջապէս դասադուլ են յայտարարում։

Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ յայտարարվում է դասադուլ անողներին, որ մինչև հոկտ. 2-ի ժ. 4-ը՝ նրանք կամ պէտք է հնազանդվեն ճեմարանի վարչութեան կարգադրութեանը և կամ պէտք է խնդրեն և եթ թողնեն ճեմարանն ու հեռանան։

Այդ կարգադրութեանը նրանք չուզեցին ենթարկվել։ Դրանից յետոյ Կաթողիկոսը հոկտ. 3-ի երեկոյեան իր մօտ հրաւիրեց ուսուցիչներին և առաջարկեց համոզել աշակերտներին, որ ենթարկվեն իր կարգադրութեանը և վերսկսեն դասերը։

Որպէս զի դասադուլը չը վիժի, այսպէս ասած՝ նպաստած լինեն դասարանցիների դատի աջողութեանը, լսարանցիներն էլ համերաշխութիւն են ցոյց տալիս և միանում նրանց դասադուլին։

Ուսուցիչները հաւաքեցին և խօսեցին աշակերտութեան հետ, և վերջիններս թէև նոյն օրը չընդունեցին նրանց տուած խորհուրդը, բայց յաջորդ օրը՝ հոկտեմբերի 4-ին համոզվեցին ու սկսեցին յաճախել դասերին։

Դասարաններում ներկայումս պարապմունքները շարունակվում են խաղաղ կերպով։

Հրապարակի վրա առ այժմ բաց է մնում լսարանցիների պահանջը։ Երևի կը լուծվի շուտով այդ հարցը ևս։

ՄԵՐ ԾԽ. ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

«Մշակի» № 217-ում կարդալով Յ. Գասպարեանի «Մի առաջարկը», չենք կարող չը միանալ նրան։

Տասնեակներով փակվում են մեր ծխ. դպրոցները, հարիւրներով, հազարներով հայ մանուկները թափվում են փողոց, ընկնում են տգիտութեան գիրկը հէնց այն պատճառով միայն, որ հոգաբարձուները չեն կարողանում դպրոցի ընթացիկ ծախսերը հոգալ։

Մի բան, որ ուզում ենք նկատել, այդ այն է, որ Յ. Գասպարեանը իր «առաջարկը» դրել է շատ նեղ շրջանակի մէջ։ Մենք ունենք եկեղեցի, որին և պատկանում են ծխ. դպրոցները. եկեղեցին, լինելով պաշտօնական հիմնարկութիւն, կարող է անել այն, ինչ որ չէ կարող անել որևիցէ հոգաբարձութիւն, որևիցէ մասնաւոր կոլլեկտիվ մարմին։ Մեր եկեղեցին պիտի շահագործվի այն բոլոր պարագաներում, երբ այդ պահանջում է ընդհանուր ազգային շահը. ծխ. դպրոցները լինելով միակ աղբիւրը, որտեղ հայ մասսան կարող է գրագիտութիւն սովորել, անհրաժեշտօրէն պիտի պահել այդ աղբիւրները։ Հոգաբարձուները պիտի կարողանան գիտակից կերպով շահագործել եկեղեցին, այդ պաշտօնական հիմնարկութիւնը, մանաւանդ որ այդ հիմնարկութիւնը լայն մասսաների կողմից աւելի քան յարգված է։

Հասարակ և մասնաւոր ժողովարարութիւնները ոչինչ չեն տայ. սուղ և սահմանափակ են և Յ. Գասպարեանի ցոյց տուած Ներսիսեան դպրոցին պատկանող 10,000 րուբլին, որովհետև պիտի աչքի առաջ ունենալ ոչ միայն Թիֆլիսը, այլ և գաւառների ծխ. դպրոցը։

Եթէ մեր հոգաբարձուները փորձէին շահագործել եկեղեցու պաշտօնականութիւնը, նրանք ընդմիշտ կարող կը լինէին ապահովել մեր ծխ. դպրոցների գոյութիւնը։

Կարելի էր, օրինակ, ընդհանուր և պրոգրեսիվ ուսումնարանական տուրք նշանակել հայ համայնքի վրա. տուրքը թող լինի շատ չնչին, օր. 25 կոպէկից սկսած։

Աչքի առաջ ունենալով ծխ. դպրոցների համեմատաբար չնչին ծախսերը (1,500 ր. տարեկան միջին թւով), մենք համոզված ենք, որ մի այդպիսի չնչին տուրքով մեր ծխ. դպրոցները ամեն տարի ապահոված կը լինէին իրանց գոյութիւնը։ Հարկաւոր է նոյնպէս օգտվել ժողովրդի միասայական տրամադրութիւնից. տուրքերը կարելի է հաւաքել տարվայ որոշ տօներին՝ Զրօրհնէքին կամ Զատկին. տեղային յաջորդը, գլուխ կանգնած՝ հոգաբարձուներին, շատ հեշտ եղրպով կարող է ժողովել այդ տուրքը։

Ժողովուրդը ուրախութեամբ, գոնէ սուս ու փուս, տալիս է քահանաների տնօրհնէքը. նա աւելի մեծ ուրախութեամբ կը տայ ուսումնարանական տուրքը։

Յովսէփ Տէր-Վարդանեան

ՆԱՄԱԿ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

28 սեպտեմբերի

Երբ կեանքդ մինչ այն աստիճան մռայլ է լինում, որ բուերը ազատ համարձակ կարողանում են հաստատել իրանց գիշերային թագաւորութիւնը, դու չես կարողանում առանց հոգեկան արտասովոր հրճուանքի չը դիտել, թէ ինչպէս դրանք, այդ խաւարի գերիշխողները՝ մէկը միւսի ետևից ընկնում, կործանվում են։

Ոչ ամեն ժամանակ՝ դրանց այդ անկումը գրաւական է լինում նոր արշալոյսի, բայց և այնպէս հրճուանքդ լինում է հըրճուանք և դու մեծ հետաքրքրութեամբ հետևում ես դրանց հեռանալուն։

Ռուսական առանց այն էլ խաւար իրականութեան մէջ՝ թագաւորում էր Ա. Ն. Շվարցը։

Նա հրաւիրված էր ժողովրդական լուսաւորութեան ղեկը իր ձեռքն առնելու և նըրան պատշաճ ուղղութիւն տալու համար։

Եւ նա տուեց այդ ուղղութիւնը։

Մի սոսկալի արշաւանք էր դա գիտութեան դէմ։

Նա վախենում էր դրա լոյսից որպէս մի բու, որ սարսափում է արեւածագի ճառագայթներից, և... աշխատում էր աւելի թանձր ու անթափանցելի դարձնել իր խաւարի թագաւորութեան մթնոլորտը։

Իրաւունքը իր ձեռքումն էր և անվախ սաւառնում էր գիմնազիաներից համալսարաններ, համալսարաններից ժողովրդական դպրոցներ, իսկ վերջիններիցս էլ քաղաքային ու ծխական վարժարաններ։

Նրա անցած ճանապարհի վրա թափվում էին մաքուր դպրոցի աւերակոյտերը, իսկ գիտութիւնը արտաքսվում էր հեռու, շատ հեռու, իր թագաւորութեան սահմաններից այն կողմը։

Նա չը կարողացաւ տանել համալսարանական աւտօնոմիան և մի գրչի հարուածով ուզեց հաստատել այնտեղ ոստիկանապետութիւնը, որպէսզի վերջնիս անմիջական հսկողութեան տակ կրթվեն ու մեծանան նոր սերնդի զաւակները։

Եւ որպէս բողոք այդ բոլոր անարդարութիւնների, հրապարակ նետվեց կրթվող սերնդի անձնապանութեան էպիդէմիան...

Դուրս գալու տեղ չը կայ։ Կեանքը իր երկաթեայ պատերով եկել կաշկանդել է նրան ամեն կողմերից, և նա որոշում է ոչնչացնել իրան՝ ոչ-բնական մահով։

Լսում էր այս բոլոր հառաչանքները մեր հզօրագոյն Ա. Ն. Շվարցը և ականջների մօտով անց կացնում։

Նա չը դաւաճանելով իր սկզբունքին՝ քըշում էր աւելի առաջ և աւելի համարձակ քայլերով սաւառնում դէպի իր իդէալացըրած խաւարի թագաւորութիւնը։

Բայց այսօր նա արդէն գահընկէց եղաւ։

Այլ ևս չը կայ այդ զարհուրելի էակը։

Նա ընկաւ ոչ թէ թշնամու հարուածներից, այլ իր սեփական տոնձգութիւններից։

Այո, այդպէս է. իւրաքանչիւր անհատ ունի իր որոշ բարոյական սահմանները։

Եւ նա է միայն ուժեղը, ով կարողանում է կեանքում իր անձնական ցանկութիւնները պահել այդ շրջանակի մէջ։

Իսկ նա, ով համարձակվում է անցնել այդ սահմաններից դուրս, թող չը մոռանայ, որ վաղ թէ ուշ կընկնի հէնց այնպէս, ինչպէս որ մի ժամանակ ընկաւ հզօրագոյն Հռոմը, Մեծն Նապոլէոնը և... երէկվայ Շվարցը։

Եւ այդպէս, ուրեմն, այսօր մենք ազատ ենք նրանից։

Բայց մի պէտք է ժառանգէ դրա թափուր մնացած գահը։

Ահա մի հարց, որ վերջին ժամանակներս այնքան շատ էր զբաղեցնում մեզ բոլորիս։

Սակայն այդ հարցն էլ որոշվեց։

Դա Լ. Ա. Կասսօն է, Մոսկվայի համալսարանի իրաւաբանական ֆակուլտետի պրոֆէսորը։

Թէ ի՞նչ կարող է տալ մեզ նոր մինիստրը, դրա մասին մենք աւելի շուտ կարող ենք լսել առ այժմս։

Միայն կասենք այն, որ, ինչպէս բնորոշում են տեղական լրագիրները, նա շատ մօտ է և նոյն իսկ ազգական մինիստրների կոմիտէտի նախագահ Պ. Ա. Ստոլիպինին։

Մ. Ազեան

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

III

Գրականութիւնը մի հայելի է, որի մէջ անդրադառնում է հասարակական կեանքն իր պէս-պէս հոսանքներով և ելևէջներով։

Գ. Բրանդէս

Անցեալ անգամ ասացի, որ ուսանողական ծով կարիքների ամենագեղեցիկ արտայայտիչ կարող է ծառայել ուսանողական յատուկ օրգանը։ Եւ յիրաւի. մի՞թէ կայ աւելի նպատակայարմար և ուղիղ ճանապարհ ուսանողութեան կեանքը մօտիկից ուսումնասիրելու, քան սեփական օրգանը։ Մի՞թէ կայ այլ միջոց և ընթացք մեր նպատակին հասնելու համար, քան մեր ընտրած համակրելի միակ ուղին՝ ուսանողական ինքնուրոյն թերթը։

Բայց թո՛ղ մեզ ներվի աւելի մանրամասնօրէն և հանգամանօրէն ծանրանալու այդ կարևոր խնդրի վրա։

Ուսանողական սեփական օրգան ունենալու միտքը վաղուց է յղացել Մոսկվայի ուսանողութեան մէջ ինչ-ինչ պատճառներով, սակայն այդ միտքը մնացել է անիրագործ մինչև օրս. այդ խոշոր բացը հարկաւոր է ծածկել մանաւանդ այն պարզ պատճառով, որ մայրաքաղաքի ուսանողութիւնը՝ լինելով հասարակութեան խոշոր հատուածը՝ առաջադրել է մի շարք այնպիսի կենսական խնդիրներ և հարցեր, որոնք ուսանողութեան հետ սերտ կապ ունենալուց զատ՝ իրանց լուծումը կարող էին ստանալ ուսանողական յատուկ օրգանում միայն։ Եւ ահա այդ բացը ծածկելու համար ներկայ տարվայ սկզբից, մի խումբ ուսանողների նախաձեռնութեամբ, սկսեց հրատարակվել «Студенческая Жизнь» թերթը, որի հրատարակութիւնը շարունակվում է և՛ ներկայումս՝ Ս. Գ. Կորօգլուեվի (հայ) խմբագրութեամբ. հրատարակիչն է Ա. Եա. Կոնդրատեվ։

Կարճ ժամանակից յետոյ՝ ընկերների մի ուրիշ խմբակ սկսեց լոյս ընծայել «Студенческій Міръ»-ը Ստ. Նազարեանի խմբագրութեամբ։

Երկու օրգանները գրեթէ միաժամանակ արծարծում էին Ռուսաստանի ուսանողութեան վերաբերեալ հարցեր։ Բարձրագոյն դպրոցի աւտօնօմիան, ուսանողական կասսան, աշխատանքի բիւրօն, ուսանողական կլուբը, բնակարանային հարցը, ուսանողական բանկը (պրոֆ. Օզերովի պրոեկտը), թոշակի խնդիրը, ուսանողական հանրակացարանը, ճաշարանն ու թէյարանը, ուսանողական տնտեսական օրգանիզացիաների հարցը և այլն. ահա այս բոլոր հարցերի մանրամասն քննութիւնն ու լուսաբանութիւնն ազատ և անարգել կերպով տեղ էին գտնում ուսանողական օրգանների էջերում։ Կարճ՝ ուսանողի կեանքում կատարվող ուշագրաւ ամեն մի երևոյթ արձագանք էր ստանում այդ թերթերում։ Եւ ամենագըլխաւորն այն է, որ այդ բոլորը կատարվում են իրանց ուսանողների միջոցով։ Աշխատակիցները, մի շատ աննշան բացառութեամբ, ուսանողներ են. սա արդէն ունի այն մեծ պլիւսը, որ իրանք գրողները, ապրելով այն մթնոլորտում՝ ուր կատարվում են երևոյթները, հնարաւորութիւն ունեն աւելի մօտիկից ծանօթանալու և հարազատօրէն արտայայտելու, քան այդ կեանքից կտրվածները, հեռաւոր և օտար տարրերը։ Բացի այդ, թերթերի գլխաւոր նպատակներից մէկն էլ կայանում է թարմ, ընդունակ և կարող ույժեր առաջ քաշելու խթան՝ ազդակ հանդիսանալ։

Եւ իսկապէս. չէ՞ որ ուսանողների մէջ կան այնպիսի շնորհալի անձինք, որոնք ապագայում կարող են պիտանի ույժեր դառնալ կեանքի և գրականութեան մէջ։ Եւ եթէ նրանք իրանց ույժերը չը փորձեն ուսանողական օրգանում, հապա էլ ո՞րտեղ պիտի կատարվի այդ բոլորը. չէ՞ որ ռուս հասարակական օրգանի դռները սովորաբար փակ են լինում ուսանող-գրողների առաջ. այդ գրելու մօնօպոլիան պատկանում է անուն և համբաւ ունեցող հին գրողներին, որոնցից շատերը թերևս վաղուց պիտի թողած լինէին գրական ասպարէզը, որովհետև նրանք ներկայումս զբաղված են նէյնիմներով։

Ուսանողական օրգանների երևան գալը իր ժամանակին ողջունվեց ո՛չ միայն ուսանողութեան կողմից, այլև հասարակական զանազան խաւերի կողմից. ջերմագին ողջունեց մանաւանդ պրոֆէսուրան։ Ցոյց տալու համար թէ օրգանները ի՛նչպիսի համակրութիւն գտան ընթերցողների կողմից, բաւական է յիշել, որ նրանք ցրվում էին մի քանի հազար օրինակ, և յաճախ պատահում էր, որ հրատարակված բոլոր №№-ները սպառվում էին, իսկ աշխատակիցները մինչև իսկ հօնօրար էին ստանում։ Բայց դէպի այդ օրգաններն ունեցած համակրանքն աւելի զօրեղանում և ակներև էր դառնում մանաւանդ այն ժամանակ, երբ նրանք բարձրացնում էին իրանց արդարացի, բողոքող և հեղինակաւոր ձայնը այն անօրինակ և խայտառակ ոտնձգութիւնների դէմ, որոնք կատարվում էին բարձրագոյն դպրոցների շուրջը Շվարցի և ընկ. կողմից։ Հէնց նորերս ռուսաց հոգևոր ճեմարանների համար կազմած նոր կանոնադրութիւնն ո՛չ միայն բողոքի արդար զայրոյթ առաջացրեց ուսանողութեան մէջ, այլև հիմք ծառայեց եւրոպական հռչակ ունեցող և մեծ ժողովրդականութիւն վայելող պրոֆեսորների համար թողնել փշոտ և տատասկոտ դպրոցական ասպարէզը և ընդմիշտ հրաժարվել խեղդվող մըթնոլորտում գործելու ցանկութիւնից։ Այդ տեսակէտից խիստ ուշագրաւ է «Студенч. Жизнь»-ի մայիսի 29 ի համարում զետեղած յօդուածը։

Ներկայումս «Студенч. Міръ»-ը լոյս չէ տեսնում. նորերս սկսել է հրատարակվել «Голосъ Студенчества» օրգանը՝ Մ. Ն. Պետրովի խմբագրութեամբ. հրատարակիչն է Դ. Դ Վլգրին։ Թերթը առայժմ լոյս է տեսնելու շաբաթական մի անգամ։ Մեր ձեռքի տակ է այդ համակրելի օրգանի № 1-ը։

Թերթի credon-ն կարելի է որոշել նրա ճակատին տպած խօսքերից. «Голосъ Студенчества» будетъ служить профессіональнымъ интересамъ русской учащейся молодежи и содѣйствовать ея общенію съ научными, литературными и общественными силами страны»։

Բիչ ներքև կարդում ենք Միխայլովսկիի հետևեալ խօսքերը. «Жизнь ставитъ цѣли наукѣ, наука разрѣшаетъ ихъ»։

Բայց խմբագրութիւնն իր առաջնորդողի մէջ աւելի մանրամասն է կանգ առնում իր կատարելիք դերի վրա։

Ցոյց տալով, որ նախկին ուսանողական օրգանները շատ քիչ բան էին նուիրում հասարակութեան խոշոր հատուածի՝ ուսանողութեան շահերին, թերթը յոյս է յայտնում, որ նա ուսանողական պրոֆէսիօնալ օրգան լինելով հանդերձ՝ իր կենդանի կապերն է պահպանելու հասարակութեան հետ։

«Մանրամասնօրէն լուսաբանել ուսանողութեան տնտեսական ինքնագործունէութիւնը, զարգացնել և առաջ մղել նրան,— ահա ուսանողական պրոֆէսիօնալ օրգանի հասունացած խնդիրը»—ասում է թերթը։

Ապա թերթը յայտնում է, որ ռուս հասարակութիւնն ուսանողութեան մասին ճշմարտութիւնը պէտք է իմանայ ոչ թէ մինիստրների դիւանատնից կամ պրոֆէսօրների կաբինէտներից, այլ «նա պէտք է իր առաջ ունենայ ուսանողական հասարակական կարծիք, որի արտայայտիչը պիտի լինի, մեր խորին կարծիքով, «Голосъ Студенчества»-ն։ Այսպէս է վերջացնում նորաբողբոջ ուսանողական օրգանն իր համակրելի առաջնորդողը։

Թերթի առաջին համարի մէջ յիշատակութեան արժանի են Տոլստոյի յայտնի նամակը՝ ուղղած ուսանողին, որ վերաբերում է իրաւունքին. բժ. Կանելի՝ սեռային հարցին նուիրածը՝ «Հիւանդոտ հարց» խորագրով, ուսանող Պոլեանսկիի «Սովորե՞լ թէ՞ քննութիւններ տալ» յօդուածը, ուր հեղինակը միանգամայն ժխտում է քննութիւնների անհրաժեշտութիւնը, «Կեանքի դասերը» և այլն յօդուածներ։ Ընդհանրապէս №-ը լաւ տպաւորութիւն է թողնում ընթերցողի վրա։

Ի սրտէ ցանկանում ենք, որ «Голосъ Студенчества»-ն ուսանողութեան բազմապիսի կարիքների հարազատ արտայայտիչը լինի, նրա ծով վշտերի և ցաւերի անկեղծ թարգմանը հանդիսանայ։ Ոսկու-Ջօն

Մոսկվա, 25 սեպտեմբերի

ԲԵՐՔԻ ՄԱՍԻՆ

I

Նոր-Բայազէտ, 27 սեպտեմբերի

Կալը վերջացաւ. արդիւնքը, ինչպէս սպասվում էր, շատ չնչին դուրս եկաւ։ Մի դեսեատին հողաբաժնից, որից սովորաբար 10—12 սայլ հացաբոյս էր ստացվում, այս տարի 2—3 սայլ արտադրվեց, իսկ սայլը, որ արդիւնաբեր տարիներում տալիս էր 7—8 պուդ հացահատիկ, այս տարի 3—4 պուդ միայն տուեց։ Թո՛ղ որ ահագին քանակութեամբ արտեր անքաղ մնացին և ոչինչ բերք չունեցան։ Սակայն զարմանալի է, որ բերքի մասին զանազան կարծիքներ են տիրում ժողովրդի մէջ. մէկն ասում է՝ երաշտը չորացրեց հացաբոյսը, միւսը նկատում է, որ «չախտէն» փչացեց, երրորդը՝ մուկն է պատճառ բերում, չորրորդը տաք քամիների զոհ է համարում հացի անարգասաւորութիւնը, և այլ այսպիսի կարծիքներ։ Եւ իրաւ, եթէ խորը քննենք այս տարվայ բերքի անաջողութեան պատճառները, ոչ մի որոշ եզրակացութեան չենք կարող յանգել, թէ արդեօք իսկապէս ինչի՛ց փչացեց հացաբոյսը, կորցնելով իր արգասաւորութիւնը։

Եթէ ասենք՝ տարին բոլորովին երաշտ էր, այդ սխալ կը լինի, քանի որ մենք ունենք օրաթերթ կամ ամսաթերթ ժամանակագրական կարգով, որոնք ցոյց են տալիս անձրևների օրերը, երբ տեղացել են պարբերար, թէև քիչ-քիչ, ոչ լիուլի։ Թող ըր ապացուցեն։ Օրինակ, ցանքի սկզբ... այն է՝ մարտի 28-ին և 29-ին մի լաւ անձրև եկաւ և փափկացրեց հողի մակերևոյթը, աւելի թեթևութիւն և դիւրութիւն տալով վարողին։ Ապա ցանքից անմիջապէս յետոյ ապրիլի 29-ին սաստիկ անձրև եկաւ և հեղեղեց ամբողջ շրջակայքը, ի հարկէ, մեծ վնասներ պատճառելով նաև ցանքերին։ Յետոյ անձրևներ տեղացին՝ մայիսի 3-ին, 10-ին և 16-ի գիշերը՝ լոյս 17-ին, երբ ձիւն նստեց սարերում*)։ Ապա անձրևներ եկան 9/10-ի գիշերը (սարերում դարձեալ ձիւն քիչ քանակութեամբ) և 18-ին։ Յուլիսի 1-ին մասամբ անձրև, 9-ին յորդ անձրևեց, 19-ին կրկին՝ սարահարթերում, որից յետոյ այլևս ոչ մի կաթիլ չեկաւ մինչև հունձը։

Ուրեմն, ինչպէս տեսնում ենք, անձրևներ պարբերաբար եկել են մեզանում շատ թէ քիչ քանակութեամբ և ոչ թէ միապաղաղ մի 2—3 ամսվայ ընթացքում երաշտութիւն է շարունակվել։ Հետևապէս հացի անառատութեան պատճառները պէտք է փնտռել այլ պայմաններում և այլ հանգամանքներում։

Բացի երաշտութիւնը, որ մէջ ընդ մէջ տևել է շաբաթներով և տիրել գրեթէ ամբողջ գաւառում կիզիչ արևի տակ (այս տարի ջերմաչափը շատ բարձր էր ցոյց տալիս), մեր ցանքերը այս տարի ենթարկվեցին նաև բնական ուրիշ պատահարների։ Հեղեղներ, ցրտահարութիւն, խորշակ, արևմտեան տաք քամիներ, կարկուտ (մասամբ) և այլն,—դրանք զոհեր էին դաշտային մկների հետ համեմատած, որոնք եկան լրացնելու բնական աղէտների թողած հետքերը՝ աւերումներ առաջացնելով ժողովրդի հողագործական պայմաններում և սովի դուռը հասցնելով չքաւոր ռաշպարներին, որոնցից շատերը իրանց ցանած սերմը չը վերցրին։ Սակայն դրա հակառակ՝ չը կայ մի ընտանիք մեզանում, որը ասէր, թէ խոտը այս տարի վատ էր իր քաղատեղում, որ անցեալ տարիների հետ համեմատած կրկնակի արդիւնք ունեցաւ։ Այդ տեսակէտից՝ հարց է առաջ գալիս, թէ արդեօք ինչի՞ց էր, որ խոտը մեծ արդիւնք ունեցաւ, իսկ ընդհակառակն հացը շատ դէպքերում իր սերմը հազիւ տուեց, որը եթէ փչացաւ երաշտի ազդեցութիւնից, նոյնը կարող էր և ազդել խոտի արդիւնաբերութեան վրա։

Բայց ամենահաւանականն է այն, որ, բացի երաշտից, մեր հացի արդիւնաբերութեանը արգելք եղան նաև բնական զանազան պատահարներ, որոնք մէկը միւսի աւերը լըրացնելով եկան միանգամայն կուլ տալու հացի բերքը՝ վիզը ծուռ թողնելով հողագործութեան...

Ամփոփենք մեր խօսքը բերքի մասին.— Կային տեղեր, որոնք իրանց սերմն էլ չը տուին։ Միւսները՝ հազիւ սերմը արտադրեցին։ Միջակ նկատվածները տուին 2% աւելի ցանածից, իսկ լաւ համարվածները 3-ով աւելի արդիւնք ունեցան (միջակ)։ Իսկ միջին թւով հացի բերքը համարվում է միջակից պակաս, այն է 2½% աւելի ցանածից։ Իսկ դա ոչնչով չէ կարող արդարացնել հողագործ դասի յոյսը՝ տարվայ ուտեստի պաշար ունենալ։ Հետևապէս սպասվում է դրսից ներմուծում դէպի մեր գաւառը՝ հացի պակասորդ պաշարը լրացնելու համար, որ անշուշտ մեծ մասամբ կը ներմուծվի Ռուսաստանի զանազան ֆիրմաների ալիւրներից և մասամբ ցորենից։

Գ. Սինանեան

II

Ծարսկիէ-Կոլօդցի, 1 հոկտ.

Ներկայ տարին առհասարակ անբարեյաջող էր գիւղատնտեսութեան համար Ծարսկիէ-Կոլօդցիի շրջանում։

Գարունը և ամառը եղանակները չորային էին, փչում էր քամի, անձրև քիչ եկաւ։ Յունիսի սկզբին Բէգլէգիւղում, որ գտնվում է Շիրակի դաշտում, տեղաց կարկուտ՝ փչացնելով մօտ 120 դեսեատին տարածութիւն։ Վնասները հաշւում են մօտ 5000 ր.։ Այս գիւղը հիմնված է 3 տարի առաջ Ալազան գետի մօտ։ Կան երկու Բէգլէ՝ Վերին և Ներքին։ Երկու գիւղերում բնակվում են մօտ 600 տուն փշավներ և թուշեր, որոնք գաղթել են Դուշէթի գաւառից։

Գարնանը Շիրակում երևաց մորեխ, ֆաս հասցնելով բոյսերին։ Մորեխը ոչնչացվում էր բենզինով և ածուխի հողով, որի համար շինում էին նկուղներ, որտեղ և հալածվում էր մորեխը։ Ջրովի հողեր մեր շրջանում չը կան։ Խոտի հունձը սկսվեց մայիսի 20 ին և վերջացաւ յուլիսի 1-ին։

Մէկ դեսեատինից ստացվեց 120 պուդ չոր խոտ, մինչդեռ ուրիշ տարիները ստացվում էր մօտ 180 պուդ։ Հնձողի օրավարձն եղել է 1 ր. 50 կ., 1 դեսեատին հնձելու համար՝ 5 ր. 50 կ., հնձել և հաւաքել՝ 11 ր.։ Շիրակի դաշտից ստացվել է 870 դէզ խոտ, մինչդեռ ուրիշ տարիներ ստացվել է 1,200 դէզ։

Հացահատիկները ցանվում են գարնան (մարտի 5-ից մինչև ապրիլի 10-ը) և աշնան (հոկտ. 1-ից մինչև նոյեմ. 15-ը)։ Հունձը սկսված է մայիսի 20-ից և վերջանում է օգոստ. 1-ին։ Հացաբոյսերը հնձվում են տեղացի մշակներով. գալիս են բաւական թւով հայ գիւղացիներ՝ խոտ հնձելու համար։ Ցորենը կալսվում է գլխաւորապէս կալսող մեքենաներով։

*) Որից անշուշտ ցրտահարվեցին բարձրադիր տեղերում եղած ցանքերը։ Գ. Ս.

...րքը միջակից ցածր ...վել է մէկին 4—6, ...—3, կարտոֆել 3—7։ ... աջող է անցել։ Գար- ...560 փթեակ (շրջանա- ...ագ տալուց աւելացել է ...տացվել է 15—18 ֆ. ...մ է տեղումս 8ր.։ ...եղել է ձմեռը՝ 60 կ., ...առը՝ 1 ր. 20 կ., աշ- ...շակին՝ ձմեռը 30 կ., ...առը՝ 60 կ., աշնան 30 կ.։ ...թիւնները մենք քաղել ենք Շիրակի ...տաւի գլասնեակից և ուղարկել ենք Կովկասի Կայս. Գիւղատնտ. Ընկերութեան՝ համաձայն նրա առաջարկութեան։

Ցարսկիէ-Կոլոդցիի հեծելազօրքին գարին տալիս է սովորաբար կապալառու Արտէմ Օթարեան։ Այս տարի թանգութեան պատճառով Օթարեան հրաժարվել է գարի մատակարարել զօրքի ձիերին։ Տարեկան հարկաւորվում է մօտ 90,000 պուդ գարի։

Մեզ մօտ տարածվում են երկրագործական նոր գործիքներ։ Կան կալսող, հնձող մեքենաներ։ Սվէզինօ գիւղում կայ երկու շոգէաղաց։ Այդ շոգէաղացների ցմէկը պատկանում է Լ. Ամեանցին, Օ. Օհանջանեանին, Ա. Օթարեանին և Ա. Լիանօզեանին։ Այդ շոգէաղացն օրական (24 ժամում) կարող է աղալ մօտ 700 պուդ ցորեն։ Աղալու համար վերցնում են պուդից 10 կոպէկ։

N. N.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Կովկասի Փոխարքան յայտարարելով ի գիտութիւն ընդհանուրի իր պաշտօնը ստանձնելու մասին, կարգադրում է իր բացակայութեան ժամանակ պաշտօնավարող անձանց ստանձնել իրանց պարտականութիւնները։

◆ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվ կոմսուհու հետ միասին հոկտ. 5-ին այցելեց Վրաստանի էկզարխ Իննօկէնտի արքեպիսկոպոսին։ Ապա կոմսն այցելեց իր քաղաքացիական մասի օգնական սենատոր Վատացիին, որ մի փոքր տկար է։ Փոխարքան Վատացիի մօտ մնաց մօտաւորապէս երկու ժամ։

◆ Թիֆլիսի քաղ. 4-րդ օբլիգացիօն փոխառութիւնը՝ 3 միլիօն րուբլի գումարի, ինչպէս յայտնի է, կնքվեց քաղաքի հին պարտքերը տալու, նոր քաղաքային սպանդանոց և էլեքտրական կայարան կառուցանելու համար։ Փոխառութեան մնացած գումարները աւրիշ պէտքերի համար քաղաքը գործադրել չէր կարող առանց Ներքին գործերի մինիստրի միջոցով Բարձրագոյն հաճութիւնը ստանալու։ Այժմ տեղեկացվում է, որ Թագաւոր Կայսրը բարեհաճել է այդ թոյլտուութիւնը վերապահել Կովկասի Փոխարքային։

◆ Շուտով Թիֆլիսում գումարվելու է արքունական պալատների կառավարիչների համագումարը՝ հարկատու տեսուչների ժողոված նիւթերը և որոշումները վերաքննելու համար։

◆ Համաձայն գլխաւոր. ինտենդանտ Շուվաեվի հեռագրի, Թիֆլիսում կազմվել է յատուկ մասնաժողով Թիֆլիսի ինտենդանտական պահեստի իրեղէնները ստուգելու համար։ Մասնաժողովը բաղկացած է զօրաբանակի և ինտենդանտութեան զանազան ներկայացուցիչներից գ.-մ. կոմս Կելլերի նախագահութեամբ։ Մասնաժողովն իր պարտականութիւններին ձեռնարկեց երէկ-վանից։

◆ Հոկտեմբերի 5-ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի ֆրանսախօսների Alliance française ընկերութեան երկրորդ ընդհանուր ժողովը, որտեղ ընտրվեցին նոր վարչութիւն և վերստուգող յանձնաժողով։ Նորընտիր վարչութիւնն իր առաջին նիստում կատարեց պաշտօնատար անձերի ընտրութիւնն իր անդամների միջից։ Վարչութեան նախագահ ընտրվեց իշխան Բագրատիօն-Մուխրանսկի, փոխ-նախագահ՝ Ա. Սաբուեան, քարտուղար՝ Սէնթ-Մարի, քարտուղարի օգնական՝ օրիորդ Կօրբօջ, գանձապահ՝ տիկ. Սէնթ-Մարի, գրադար.-ընթերցարանի կառավարիչներ՝ օրիորդներ Ստեփանեան և Շահիկեան։ Վարչութեան միւս անդամներն են՝ պ. Լէվանդօվսկի, օր. Կաբէտ, տիկ. Զրադլօվսկայա, պ. պ. Բօնդարցեվ և Վօրօնիկին։ Փոխ-անդամներ՝ տիկ. Զուրաբօվ, պ.պ. Զդանեվիչ և Տէր-Բարսեղեան։ Վարչութիւնը որոշել է պարբերաբար թատրօնական ներկայացումներ կազմակերպել ֆրանսերէն լեզուով, որի համար պատրաստվում է թատերասէրների մի մեծ խումբ։ Բացի դրանից պիտի տրվեն երեկոյթներ հետաքրքրական ծրագրով, այն է դասախօսութիւն, զրոյց, մենախօսութիւն, երաժշտութիւն և երգեցողութիւն։ Ամեն մի ներկայացման և երեկոյթի մասին կը յայտարարվի առանձին։ Մուտքը ոչ-անդամների համար 50 կոպէկ է։ Ընկերութեան անդամավճարը տարեկան 3 ր. է։ Տարին հաշվում է հոկտեմբերի 1-ից մինչև սեպտեմբերի վերջը։ Անդամ կարելի է գրվել վարչութեան անդամների մօտ։

◆ Հաղորդեցին, որ այս օրերս Օրթաճալայում խեղդամահ արին 15 գլուխ տաւար, որոնք հիւանդ էին ժանտախտով. այդ դէպքի առիթով կատարված քննութիւնը պարզեց, որ տաւարն ուղարկել էին Կարսից և տեղական ոչ մի նշան չունէր։

◆ Նահանգական նոր բանտի կառուցման աշխատանքները շտապով առաջ են գնում։ Ամբողջ շինութիւնը կաւարտվի 3—4 տարում։

◆ Վերադարձաւ Սև-ծովի ափերից երկրագործութեան և հողային բարեկարգութեան գլխաւոր կառավարչի Կովկասի լիազօր Արխիպօվը։

◆ Այս տարի խաղողի բերքը Գանձակի գաւառում և Թիֆլիսի գաւառի մի քանի տեղերում ստացվեց միջինից էլ պակաս. այդ է պատճառը, որ Գանձակի խաղողի փուդը Թիֆլիսում վաճառվում է այժմ 8—10 կ.։ Երևանի շրջանում խաղողի բերքը բաւարար կարելի է համարել։

◆ «Արարատ» ամսագրի սեպտեմբերի համարի մէջ, որ ստացվեց երէկ, կարդում ենք, որ Կաթողիկոսը կօնդակով պատուիրել է սինօդին՝ Ժամհարեան եղբայրների կողմից հանգուցեալ Մկրտիչ կաթողիկոսին նուիրած 17,000 րուբլուց մնացած 9,949 ր. գումարը ստանալ Գէորգեանի ժառանգներից և նրա տոկոսներով ճեմարանում պահել ուղեգիրներ Ժամհարեանների անունով։ Հաղորդելով այս լուրը՝ «Արարատը» հարկ չէ համարում բացատրել հայ հասարակութեան, թէ ինչու 17,000 ր. դարձել է 9,949 ր. և ինչու համար այդ գումարը գտնվում է Գէորգեանի մօտ։

◆ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ինչպէս հաղորդում է «Արարատ» ամսագիրը, կօնդակով հրամայել է սինօդին պահանջել հանգուցեալ Աւ. Ղուկասեանի կտակակատարներից՝ Մն. Խուլունցից և Պօղ. Ղուկասեանից հանգուցեալի կտակած 60,000 ր. գումարը գնել պետական դրամատունը որպէս մշտական աւանդ, որի տոկոսները պէտք է գործադրվեն ուսանողների համար։ Մեզ զարմացնում է, որ Մն. Խուլունց և Պօղ. Ղուկասեան (յայտնի կապիտալիստ և Պետական Խորհրդի անդամ) մինչև այսօր, այսինքն 7—8 տարիներից ի վեր, չեն կատարել կտակակատարի կամքը և դրամը չեն յանձնել ըստ պատկանելոյն։ Արդեօք թիւրիմացութիւն չը կայ գործի մէջ։

◆ Թիֆլիս է եկել Բագուի քաղաքապետ փոխ-գնդապետ Մարտինօվը։

◆ Կառավարութիւնը, Հիւսիսային Կովկասում ճանապարհորդած անկէտային էկսկուրսիայից վերադարձած պրոֆ. Միգուլինի առևլով, զբաղված է այդ երկիրը կենդանացնելով։ Այդ նպատակով ընդգծված են երկու նոր երկաթուղագծեր — Չերնօմօրսկայա-Կուբանի՝ 427 վերստ երկարութեամբ և 20 միլիօն ր. արժողութեամբ, և Գուտերմէս-Զվէրեվօ՝ 753 վերստ տարածութեամբ դէպի Ղզլար, Ստավրօպօլ և Արմաւիր՝ 77 միլիօն ր. արժողութեամբ։ Վերջին գիծն անցնելու է Վլադիկավկազի երկաթուղուն զուգընթաց՝ 150 վերստով աւելի կարճ։ Կովկասեան լեռնաշղթայով նախագծված երկաթուղին երևում է չափազանց երկար։ Նրա ծախքը կազմում է մօտ 200 միլիօն ր.։ Ուստի աւելի նպատակայարմար է համարվում նրա փոխարէն անցկացնել գիծ Սև-ծովի ափով։

◆ Բաթումի ծխական դպրոցի հոգաբարձութիւնը «Հօրիզօն» լրագրի մէջ տպված մի նամակով տրտունջ է յայտնում, որ մենք կրճատել ենք նրա նամակը և ապատել։ Եթէ «Մշակի» ընթերցողները համեմատեն «Մշակի» № 206-ում և «Հօրիզօնի» № 219-ում տպված բնագիրները, պարզ կարող են տեսնել, որ մենք կրճատել ենք միայն հոգաբարձութեան նամակի այն մասերը, որոնք խնդրի էութեան հետ ոչ մի կապ չունենալով, լոկ վիրաւորական և հայհոյական դարձուածքներ են։ Վայել չէ մի հոգաբարձական մարմնի դուրս գալ արժանապատուութեան սահմաններից։

◆ Օպերայի Ուտօչկինի թռիչքները կը սկսվեն Թիֆլիսում հաւանօրէն հոկտեմբերի 17-ին։ Բոլոր կրթական հաստատութիւնների սաները և զօրամասերի զինուորները համաձայնել են էժան գներով ներկայ լինել թռիչքներին։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Թիֆլիսի նահանգապետի որոշմամբ Բաղդասար Բաղդասարեանը միսը աւելի գներով վաճառելու համար ենթարկվում է 50 ր. տուգանքի կամ մի ամսով բանտարկութեան, իսկ Թոմա Բեսաշվիլին 2 ր. տուգանքի՝ էլեքտրաքարշի վագոնից թռչելու համար։

◆ Հոկտ. 5-ին, երեկ. ժամը 7-ի մօտերը, Ելիսավէտինսկայա փողոցում № 144 տան դռնապանը այդ տան դրան մօտ գտաւ 4 օրական նորածին աղջիկ, որ տարաւ Օլգինսկի ապաստարանը։

◆ Հոկտ. 5-ին, առ. ժամը 5-ին, Ալէքսանդրեան այգու մէջտեղում ծառից կախվեց Րօստօվ քաղաքի բնակիչ Իւան Չերնեաևը (կօշկակար), որ ապրում էր Ֆեօդօսիէվսկայա փողոցում, № 1 տանը։ Նրա գրպանում գտնվեցին երկու նամակներ II քաղաքամասի պրիստաւի անունով և անցաթուղթ։ Նամակների մէջ հանգուցեալը յայտնում է, որ ինքնասպանութիւն գործեց 1—20 կոպէկ իրան չը վաստակելու համար. խնդրում է ծախել իր իրերը և այդ փողով թաղել իրան։

◆ Հոկտ. 5-ին, Մարիա Մագամաշվիլին, որ ապրում է Լազարէվսկայա փողոցում, սեփական տանը, № 11, ինքնասպանութեան դիտաւորութեամբ նետվում էր Կուր գետը Մէչիտի կամուրջից, բայց Ալաղանսկայա փող. № 12 տան դռնապան պարսկահպատակ Գէորգ Ներսէսեանը պահեց նրան և տարաւ ոստիկանատուն։ Մագամաշվիլին բացատրեց, որ նա յիրաւի կամենում էր Կուրն ընկնել, որովհետև կեանքը նրան ձանձրացրել է։

◆ Հոկտեմբերի 4-ին, երեկ. ժամը 5-ին, մի քաղաքապահ անցնելով Ելիզավէտինսկայա փողոցով՝ նկատեց անցնող մի կասկածելի մարդու, որը նրան տեսնելուն պէս՝ վախենալով սկսեց յետ ու յետ նայել, իսկ յետոյ, կամենալով անյայտանալ, դիմեց փախուստի։ Քաղաքապահը մի քանի անգամ ձայնեց փախչողի ետևից, բայց անյայտ մարդը շարունակեց փախչել, սկզբում Մուշտայիդ այգու մօտով, իսկ յետոյ Մուշտայիդի միջով մինչև Կուր գետը, ուր ընկաւ գետը և անցաւ միւս ափը։ Քաղաքապահը, տեսնելով որ նա աչքից կորչում է, սկզբում մի քանի անգամ անհետևանք կրակեց, իսկ յետոյ հանելով վերնաշորը՝ ընկաւ ջուրը և, անցնելով միւս ափը, մի զինուորի օգնութեամբ բռնեց անյայտին և ձեռքն ու ոտքը կապելով բերեց ոստիկանատուն։ Ոստիկանատանը նա իրան անուանեց Թիֆլիսեցի Ֆէդօր Բըկօվ, 25 տարեկան, որ իր անյայտ ընկերների հետ հոկտ. 4 ին Ալիխանօվի խանութից 2 պուդ միս էր գողացել։

◆ Հոկտեմբերի 5-ին շուրջկալի ժամանակ ոստիկանական պաշտօնեաները և զինուոր-պահակները ձերբակալեցին 4-րդ քաղաքամասում 13 անգործ և անանցաթուղթ մարդկանց։

ԳԻՏՈՒԹ.. ԳՐԱԿԱՆ.. ԳԵՂ ԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Վրաց Դրամ. Ընկ. վարչութիւնը որոշել է պարբերաբար, շաբաթը մի անգամ, վրաց թատրօնում կազմակերպել գրական-երաժշտական երեկոյթներ։

Այդպիսի երեկոյթներից մէկին ներկայ գտնվեցինք մենք հոկտեմբերի 5-ին։

Առաջին բաժնում իրանց բանաստեղծութիւններն ու գրուածքները կարդացին վրաց բանաստեղծներն ու գրողները, որոնցից կը յիշենք Սիմ. Ղիփիանիին, որը կարդաց իր գեղեցիկ պատմուածքներից մէկը. վրացի քէֆ սիրող իշխանների կեանքից, երիտասարդ բանաստեղծ Գրիշաշվիլիին, որն իր բանաստեղծութիւններից արտասանեց մի քանի կտոր, երգ.-հաւ. Ի. Մաճավարիանիին, որն արտասանեց իր արձակ բանաստեղծութիւններից մէկը։ Սրանք բոլորն էլ Վրաստանի այլասերումն ու ապազգայնացումն էին ողբում, բացի Գրիշաշվիլիից և երիտասարդ դերասան Ջարդալիշվիլիից, որոնք կնոջ իդէալական սիրոյ գաղափարն էին արծարծում։ Վրաց երիտասարդ բանաստեղծ-հրապարակախօս ու արձանագործ Նիկ. Կուրդղէլաշվիլին էր միայն, որն իր խորը հոգեբանական պօէմայով Պարիզի կոմմունային զոհ գնացած հերոսների եղբայրական գամբարանի ներքև հանգչող մարտիկներին էր ողբում ու նրանց անձնուրացութիւնը օրհնաբանում։

Բոլորն էլ բուռն ծափերի արժանացան։

Առաջին բաժնի վերջում բեմ դուրս եկաւ տաղանդաւոր ծերունազարդ բանաստեղծ Ակակի Ծերէթելին, որի երևմամբ թատրօնի դահլիճը թնդաց ծափերով։ Այդ անվերջ ծափերով վրացի հասարակութիւնը իր տաղանդաւոր զաւակին էր վարձատրում և իր բուռն սէրն ու համակրանքը յայտնում նրան։ Նա մի քանի բանաստեղծութիւններ արտասանեց իր հեղինակութիւններից, որոնցով սիրուն Վրաստանի անկումն էր ողբում։ Դահլիճը նորից թնդաց բուռն և անվերջ ծափահարութիւններից և կենդանացած պատկառելի ծերուկը արտասանեց իր վերջին խօսք ոտանաւորը յանպատրաստից, որով յայտնեց, որ վերջին անգամն է բեմ դուրս գալիս։

Երկրորդ բաժում խաղացվեց մի կենդանի վօդևիլ, որը անվերջ ծիծաղ առթեց հասարակութեանը, որի պատճառը դերասաններ Շալիկաշվիլիի, Գվարաձէի և Ջարդալիշվիլիի գոհացուցիչ խաղն էր։

Երրորդ բաժինը բաղկացած էր կենդանի պատկերներից, ղեկավարութեամբ քանդակագործ Նիկօլաձէի, որը բաւականաչափ աջող կարելի է համարել։

Չորրորդ բաժնում տեղի ունեցան եւրոպական, բալէտային և կովկասեան պարեր։ Բալէտային պարուհի տ. Կուչէնբախը և տ. Ջիկօվանին իրանց պարերով գոհ թողեցին հասարակութիւնը՝ առաջինը բալէտային, իսկ երկրորդը կովկասեան պարերով։

Գիշերվայ ժամը 12-ին հասարակութիւնը գոհ և ուրախ տպաւորութեան տակ ցրվեց։

A—s

ԹԱՏՐՕՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Ինչպէս մեզ հաղորդում են, Արտիստական թատրօնում հայկական ներկայացումների թատերաշրջանը բացվելու է նոյեմբերի 18-ից։ Ներկայացումները տրվելու են երկուշաբթի օրերը։ Առաջին ներկայացման համար պատրաստվում է Շիրվանզադէի «Պատուի համար» պիէսը։

◆ Դրամատիկական Ընկերութեան կազմած դերասանական խումբը սկսել է պիէսների կանոնաւոր փորձերը։ Փորձերին ներկայ են լինում վարչութեան անդամները։ Առաջին ներկայացման տրվելիք «Պատուի համար» պիէսի փորձերը առաջ են գնում շատ մեծ աջողութեամբ։

◆ Այսօր Զուբալովի Ժողովրդական Տան հայկական սեկցիայի թատերասէրների խումբը կը ներկայացնէ «Հրէուհի» պիէսը։

◆ Կովկասեան գլխաւոր իշխանութեան թոյլտուութեամբ վրաց բեմերի վրա խաղացվելու է վրացերէն «Ցայֆուն» պիէսը. թարգմանիչն է Անդրօնիկաշվիլին։

◆ Այսօր վրաց թատրօնում դերասանական խումբը կը խաղայ Գօրկիի «Սատանայ» պիէսը Շալիկաշվիլիի թարգմանութեամբ։

ՄԱՄՈՒԼ

Կ. Պօլսի «Արևելք» թերթը աշխատում է բացատրել, թէ ինչ է պատճառ, որ հայ յեղափոխականները առաջ վայելում էին թէ հայ և թէ եւրոպական քաղաքակիրթ ազգերի համակրութիւնը, իսկ այսօր այդ համակրութիւնը փոխվել է հակակրութեան։

Յեղափոխութիւնը համակիրներ ունեցաւ Եւրոպայի մէջ, որովհետև, Անգլիա և Գաղղիա ժանաւանդ, ամեն անոնց հետ են՝ որ խորունկ զգացումն ունին աւանդութեանց սիրոյն և պահպանման։ Հայեր որ կը մաքառէին իրենց լեզուին, կրօնքին, հնաւանդ բարքերուն, ինչպէս նաև իրենց կեանքին, ինչքին և պատւոյն պահպանման համար՝ չէին կրնար անտարբեր թողուլ գերազանցապէս քաղաքակրթեալ ազգերը։ Միւս կողմէն, հայ ժողովուրդը նպաստաւորեց յեղափոխական կազմակերպութիւնը, որուն դրօշակին վրայ գրուած կային մէկ կողմէն՝ լեզու եւ կրօնք, իսկ միւս կողմէն՝ կեանք, ինչք, պատիւ։ Ահա որոնք եղան հայ յեղափոխութեան շուրջը հաւաքուող բարեմիտ և տաժանեալ ժողովրդի մը տենչերուն արձագանգ տուող բառերը, գաղափարները, վերտառութիւնները, օդին մէջ բարձր ծածանող հաւատքի վարդապետութիւնները։

Առանց, սակայն, օսմանեան ազատական տարրին և առանց օսմանեան ազատամիտ սպաներուն միջամտութեան՝ անիրականալի պիտի մնային հայ յեղափոխութեան այն ամենաջերմ իղձերը։ Եւ այսօր՝ կեանք, ինչք, և պատիւ ապահովուած են օսմանեան սահմանադրութեամբ հայաբնակ երկիրներու մէջ թէպէտ և ամեն ինչ հասած չըլլայ կատարելագործութեան։ Չի կրնար, հարկաւ, ըսուիլ թէ այլևս վտանգ չի սպառնար հայուն գոյութեանը։ Սակայն ինչ որ օսմ. սահմանադրութիւնը տուաւ, հայ յեղափոխութիւնն ա սկէ աւելին պիտի չը տար մեզի, բնականաբար։ Օսմանեան սահմանադրութեամբ երաշխաւորուեցան նաև հայուն լեզուն և կրօնքը։ Հայուն կը մնայ, այսօր, ամեն գնով զանոնք մշակել, տարածել, արդիւնաւորել։

Յեղափոխութեան գործը միթէ դադրեցաւ հոս։ Կերևայ թէ՝ ոչ։

Նորագոյն յեղափոխականներ, այսօր, փոխած ըլլալ կերևան ամեն բան, Մօլիէրի բժիշկին պէս՝ որ մարդուն սիրտը աջ կողմը կը դնէր։ Այսօր՝ հայ կարևոր կուսակցութիւններ կը տարածեն տարօրինակ գաղափարներ կեանքի, ինչքի եւ պատւոյ մասին, որոնք կը գարմացնեն պահպանողական բոլոր հայութիւնը և անհանդիստ կընեն զայն։ Այսօր՝ հայ կուսակցութիւնները կը գոչեն, թէ լեզու եւ կրօնք անհեթեթ բաներ են, ազգ ըսուած բան չկայ, լեզուն մշտնջենաւոր շրջափոխութենէ տարբեր բան չէ, հաւատքը տմմարական գիտ մըն է, կրօնքը ապուշութիւն է։ Ասոնց նշանաբանն է՝

«Անկցի Սահակ և Մեսրոպ։ Անկցին Եզնիկ և Նարեկ։ Անկցին Եղիշէ և Ղևոնդեանք։ Անկցին ընտանիք և պատիւ»։

Եւ միւս կողմէն՝

«Կեցցէ Ժօրէս, կեցցէ Հերվէ, կեցցէ անիշխանութիւնը։ Կեցցեն ազատ սէրն ու նոր-սերնդականութիւն։ Անկցի ընչատէրը, մահ բուրժուաներուն։ Սատանան տանի հաւատք ու կրօնք»։

Բնականաբար, աւետարան մըն ալ այս է՝ որուն առաքեալներն ալ, ճիշդ Քրիստոսի այսօրուան առաքեալներուն պէս, չեն այլևս յօժարամիտ կում. կափուցի ձկնորսներուն պարզ հացին և անպաճոյճ կեանքին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Րաշտ, 26 սեպտեմբերի

Ինչպէս ամեն տեղ, նոյնպէս և այստեղ հասարակութիւնը շատ անտարբեր է վերաբերվում հասարակական հիմնարկութիւններին։

Ահա այդպիսի հիմնարկութիւններից մէկն է տեղիս «Ս. Մեսրոպեան գր.-ընթերցարանը», որ կատարեալ անտարբերութեան է մատնվել շնորհիւ գր.-ընթերցարանի վարչութեան անգործունէութեան։

Վարչութիւնը իր ընտրվելու օրից ոչ մի գործունէութիւն ցոյց չէ տուել։ Այդ անտարբերութեան հետևանքն եղել է այն, որ՝ 1) գրադարանը չէ ունեցել կանոնաւոր գրադարանապետ և ով որ մտել է գր.-ընթերցարան՝ իրան գրադարանապետ է համարել, և սրա հետևանքով գրադարանից մեծ քանակութեամբ գրքեր են գողացվել, այն էլ աչքի ընկնող գրքեր. 2) կանոնաւոր գրադարանապետ չը լինելու պատճառով, գր.-ընթերցարանը ոչ մի օր իր ժամանակին չէ բացվում և եթէ մէկ ընթերցող ուզում է գնալ գր.-ընթերցարան, առաջ պիտի գնայ գրադարանապետին իմաց տայ, որ գայ գրադարանը բանայ, իսկ գրադարանապետի քէֆից է կախված՝ կուզի կը գայ, չի ուզի՝ չի գայ. 3) ստացվող թերթերից ոչ ոք չէ կարողանում օգտվել, բացի դըպրոցի ուսուցիչներից։ Եւ եթէ մտնեք գր.-ընթերցարան, բացի փոշոտ սեղանից և մի հատ գրքերի ցուցակից ուրիշ ոչինչ չէք տեսնի ընթերցման սեղանի վրա, իսկ գրադարանի գրքերն անխնամ թափված են ամեն կողմ։

Ահա այս է եղել մեր գր.-ընթերցարանի վարչութեան գործունէութեան արդիւնքը։

Իսկ ինչ է անում մեր ինտելիգենցիան. նա միմիայն խանութներում կը հաւաքվի և կը վիճաբանի զանազան խնդիրների մասին, իսկ դրսում լուռ ականատես կը լինի։

Իսկ հասարակութիւնը բոլորովին լուռ է։

Սամ-կան

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

5 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Վերադարձաւ Նագէլը, որ 53 օրում ռուսական աւտոմոբիլով անցաւ 12,000 վերստ։

Սրէդինսկին «Ֆարմանով» թռաւ Պետերբուրգի վրայով, անցաւ Նէվան, պտոյտներ գործեց Իսակօվի վանքի շուրջը և աջողութեամբ վերադարձաւ։

ՐՕՍՏՕՎ Դ./Վ.։ Օդագնաց Վլինսկին «Ֆարմանով» քամու ժամանակ բարձրացաւ 200 մետր և մնաց օդում 10 րօպէ։

ԿՐՕՆՇՏԱԴՏ։ Օդագնաց Պիօտրօվսկին դուրս եկաւ հիւանդանոցից և գնաց Պետերբուրգ, տանելով փնչացած «Բլէրիօն»։

ԼՕԶ։ Վիձէվ կայարանում երկու զինված կողոպտիչներ սպանելով հարկաժողովին, որ սպասում էր գնացքի գալուն, և կայարանի օգնականին չը շարժվել տեղից՝ յափշտակեցին 10,741 ր. և անյայտացան։

ՕԴԵՍՍԱ։ Ստոլիպինը ի պատասխան առևտրաարդիւնաբերական համագումարի ողջոյնին հեռագրով տեղեկացրեց, որ կառավարութիւնը ամբողջովին կողմնակից է գիւղացիական բարենորոգման և որ համագումարի աշխատանքները այդ ուղղութեամբ կը հանդիպեն ուշադիր վերաբերմունքի և համակրանքի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Խոլերայով հիւ. 18, մեռան 3. մնում են 204 հոգի։

Ժամ. Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ.
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը ամեն օր
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելիամինօվսկայա փող. № 8
(կ. հ.) 564. 100—50

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՑ
ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւն ամեն օր { 10—11 ժ. առ. (երեխաների) 5—7 ժ. երեկ. (ընդհանուր)
Միքայէլեան փող., № 36. Տէլէֆօն № 38
(ե.հ.կ.) 909. 100—27

ՖԵԼԴՇԷՐԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԵՏ
ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Կատարում է սրսկումներ, վէրքի փաթաթում, ղեղերի քսումն (втираніе) և այլն։ Բժշկութիւն ցամարդի սեռական բուլուքեան, անկարողութեան, սերմնահոսութեան եւ երազախաբի։ Մասսաժ էլեքտրական և ձեռքով։ Բժշկական մարմնամարզութիւն։ Օտարերկրեայ հիւանդներին տալիս է խորհուրդներ և ցոյց է տալիս հմուտ մասնագէտ բժիշկներ — վեներական, ներքին և այլ հիւանդութիւնների։ Ընդունելութիւնը 3—4½ ժամը ամեն օր։ Չքաւորներին ձրի միմիայն չորեքշաբթի օրերը։ Վօրօնցօվի արձանի մօտ, Семеновская ул. № 9.
(կ. հ.) 913. 50—17

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԳԵՆՏ
Յ. Գ. ԽԼԱԹԵԱՆ
ՌԷԿԼԱՄՆԵՐ ԵՒ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ընդունում եմ տեղական և օտար քաղաքների լրագիրների և ամսագիրների համար՝ ամենաձեռնտու պայմաններով, ՎՃԱՐԸ ՄԱՍ-ՄԱՍ։ Ընդունում եմ նոյնպէս տպարանական ամեն տեսակ պատուէրներ։ Ունեմ երկար տարիների փորձառութիւն։
Խնդրում եմ չը շփոթել ինձ միւս ագենտների հետ։
Ժամ. հասցէս՝ «Нов. Рѣчь» լրագրի գրասենեակ.
Տէլէֆօն № 20.
Պատուէրները կատարում եմ ճշգրիտ կերպով։
Անձամբ կազմում եմ ամեն տեսակ ռէկլամներ։
(օ. մ.) 1139. 25—3

ԵՂԲ. ԱՎՍԱՐԳԻՍՕՎՆԵՐԻ
այգին բաց է թողնում արտասահմանեան, ռուսական և տեղական լաւ տեսակի պլտղատու ծառեր ու դէկօրատիվ բոյսեր։ Հասցէն՝ Ст. Скра (Зак. ж. д.).
Կատալօգն ուղարկվում է ՁՐԻ։
(կ. հ.) 1068. 15—9